

KAZIMIERZ KUCZMAN (1947–2021)

Łagodne słowo, mnoży przyjaciół i ulaskawia nieprzyjaciół, a wdzięczny język dobrego człowieka sprawia wiele dobrego. Miej wielu życzliwych, a do porady miej jednego z tysiąca.

/Syr, 6, 5–6/

Starożytne słowa biblijnego Syracha można odnieść do zmarłego 29 lutego 2021 roku niezwykłego mieszkańca Wawelu, śp. dr. hab. Kazimierza Kuczmana, prof. UPJPII – wawelczyka, historyka sztuki, muzealnika, pedagoga i przyjaciela, który wielu służył życzliwą radą i naukowym doświadczeniem.

Kazimierz Edward Kuczman przyszedł na świat w śnieżną i mroźną niedzielę 9 lutego 1947 roku w Rzeczycy Okrągłej na Zasaniu, w miejscowości należącej dziś do gminy Radomyśl nad Sanem, w powiecie stalowowolskim, dziś w województwie podkarpackim¹. Jego rodzicami byli

^{*} *Pismo Święte Starego i Nowego Testamentu*, przeł. W.O. Jakób Wujek T.J., Kraków 1935.

¹ Okres swojej wczesnej młodości, do chwili rozpoczęcia studiów z zakresu historii sztuki w Uniwersytecie Jagiellońskim, Kazimierz Kuczman opisał w erudycyjnej autobiografii, znanej w gronie najbliższej rodziny i przyjaciół – por. K. KUCZMAN, *Dyptyk rzeczycki – wspomnienia*, Kraków–Stalowa Wola 2006. Nawiązanie

Józef Kuczman (†1993) i Maria z domu Kusińska (†1991). W kilka dni po narodzinach został ochrzczony w kościele parafialnym pw. Nawiedzenia NMP w Woli Rzeczyckiej, gdzie później był ministrantem i z którym, podobnie jak z ziemią swego urodzenia, przez całe życie był bardzo związany. Dorastał z dwiema siostrami – Zofią i Heleną, ich trzecia siostra Maria zmarła w niemowlęctwie.

Jego ojciec, Józef Kuczman, wcześniej osierocony przez rodziców, wychowywał się w Przemyślu pod czujnym okiem Aleksandra Rybickiego, lekarza i kolekcjonera. Tu pracował jako modelarz w odlewni dzwonów Felczyńskich, gdzie nauczył się rzeźbić, a u malarza Stanisława

w tytule do ołtarza nie było przypadkowe, gdyż jak sam zaznacza na wstępie „ołtarz w swym charakterze stanowi miejsce święte, a rodzinna Rzeczyca Okrągła lat pięćdziesiątych i pierwszej połowy lat sześćdziesiątych jest dla mnie również swego rodzaju *sacrum*” – ibidem, s. 5. *Dyptyk rzeczycki* zaczął powstawać pod koniec 2000 roku, podczas rekonwalescencji i chemioterapii po zabiegu całkowitego wycięcia żołądka. Była to pierwsza część wspomnień mających objąć docelowo całe życie śp. Kazimierza Kuczmana, co nie zostało nigdy zrealizowane. Pewną kontynuacją tej pracy są ukończone u kresu życia, zachowane w dwudziestostrońnicowym maszynopiśmie wspomnienia pt. *Piękna znajomość. Moje kontakty z Karoliną Lanckorońską*, Kraków 2018 (archiwum autora).

Kwisa malować. Umiał także grać na skrzypcach i trąbce. Zmobilizowany do wojska w 1939 roku, znalazł się w obozie w Starobielsku, skąd zdążył wraz z kolegą uciec przed jego ostateczną likwidacją. Jeszcze w domu Felczyńskich poznał swoją przyszłą żonę Marię. Wspominając atmosferę rodzinnego domu, Kazimierz Kuczman pisał: „Tworząc rodzinę ojciec kształtował ją zgodnie z własną wiarą, misją, że to stadło, któremu przewodzi, ma być dobrze odbierane przez otoczenie. Atmosfera codziennego życia była nasączona tą – jego i naszą – wiarą. Na co dzień ów swoisty fideizm realizowała głównie mądra matka, spokojnie, bez fanatyzmu, zgodnie z charakterem własnej osobowości, własną filozofią i – dobrze pojętą religią katolicką²”. Była to rodzina na wskroś patriotyczna, o wyraźnych znamionach artystycznych, czego wymownym przykładem są malowane przez ojca liczne obrazy, najczęściej o tematyce sakralnej, oraz wykonany przez niego w centrum Rzeczycy Okrągłej całopostaciowy pomnik Adama Mickiewicza z 1956 roku³. Józef Kuczman był także założycielem amatorskiego teatru działającego w miejscowym domu ludowym. Po ojcu Kazimierz odziedziczył zdolności plastyczne i fascynację sztuką. Natomiast po matce zamiłowanie do książek, które z pasją i znanstwem gromadził, oraz wiarę, będącą dla niego mocnym wsparciem w chwilach trudnych, zwłaszcza w momentach zmagania z późniejszą chorobą nowotworową i wiążącym się z nią cierpieniem.

Edukację szkolną Kazimierz Kuczman rozpoczął najpierw w trzyklasowej szkole w Rzeczycy Okrągłej, a następnie, od 1 września 1957 roku, w wyższych klasach Szkoły Podstawowej w Rzeczycy Długiej, którą ukończył z opinią prymusa. W 1959 roku podczas wycieczki szkolnej po raz pierwszy zwiedził Wawel, z którym w przyszłości miał związać całe swoje życie⁴. Od 1961 roku kontynuował naukę w Liceum Ogólnokształcącym w Stalowej Woli (dziś im. Komisji Edukacji Narodowej). Ówczesna kadra szkoły, która wywarła duży wpływ na osobowość i zainteresowania młodego Kazimierza Kuczmana, składała się zarówno ze starszych, przedwojennych, jak i młodszych nauczycieli⁵. Po zdaniu matury oraz egzaminów wstępnych w 1965 roku rozpoczął studia z zakresu

historii sztuki w Instytucie Historii Sztuki Uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie, mieszczącym się wówczas w Collegium Maius. Wtedy też miał okazję uczestniczyć w zajęciach prowadzonych przez prof. Adama Bochnaka, prof. Tadeusza Dobrowolskiego, prof. Lecha Kalinowskiego, prof. Jerzego Szablowskiego, dr. Piotra Krakowskiego, prof. Karola Estreichera, dr. hab. Józefa Lepiarczyka, dr. Zbigniewa Perzanowskiego. Na seminarium naukowe zapisał się m.in. wraz z Janem Ostrowskim, późniejszym Dyrektorem Zamku Królewskiego na Wawelu, do prof. Adama Bochnaka, które po jego odejściu na emeryturę w 1969 roku przejął prof. Jerzy Szablowski. U niego nie tylko zdawał pamiętne egzaminy w czarnej wóldze, ale też to on doprowadził do sfinalizowania jego pracy magisterskiej obronionej w 1970 roku, a poświęconej portretowi Stanisława Tęczyńskiego z wawelskich zbiorów⁶.

Jeszcze przed dyplomem przyszły profesor krótko pracował w Biurze Wystaw Artystycznych w krakowskim Bunkrze Sztuki. Uczył także historii sztuki w Liceum Plastycznym w Krakowie. Dzięki opiekunowi naukowemu, a zarazem dyrektorowi Państwowych Zbiorów Sztuki na Wawelu, prof. Jerzemu Szablowskiemu, Kazimierz Kuczman został w 1970 roku zatrudniony w wawelskim muzeum. Najpierw w Dziale Wydawnictw, a od 1991 roku do chwili przejścia na emeryturę w 2012 roku pracował jako kierownik Działu Malarstwa, Rzeźby i Grafiki Zamku Królewskiego na Wawelu⁷. Tak oto związał się z wawelskim wzgórzem, na którym w 1994 roku ostatecznie osiadł, aż do śmierci mieszkając w dawnym szpitalu austriackim. Stąd też lubił siebie nazywać „wawelczykiem”⁸.

Na Wawelu pracował u boku prof. Jerzego Szablowskiego, którego niezwykle cenił przez całe życie⁹. To pod jego kierunkiem przygotował rozprawę doktorską pt. *Refleksy sztuki włoskiej w polskim malarstwie sztalugowym XVI wieku*, obronioną na Wydziale Filozoficzno-Historycznym Uniwersytetu Jagiellońskiego w 1984 roku¹⁰.

² K. KUCZMAN, *Dyptyk rzeczycki*, s. 6–7 (jak w przyp. 1).

³ Artystyczne dzieło ojca kontynuuje siostra śp. Kazimierza Kuczmana, uznana malarka Helena Staniek z domu Kuczman, znana przede wszystkim z prac o tematyce religijnej. Także Kazimierz Kuczman próbował swoich sił przede wszystkim w rysunku. Zachowało się jego kilkanaście udanych prac z przedstawieniami królów polskich, bohaterów narodowych oraz studiów inspirowanych rysunkami Albrechta Dürera, a także karykatur. Jako czternastolatek na potrzeby domu rodzinnego „wydawał” w 1961 roku opatrzone kolejnymi numerami czterostronicowy „Uśmiech. Niech żyje sojusz karykatury i satyry. Dom”, zawierający karykatury członków rodziny, ilustracje rysunkowe zabawnych sytuacji oraz anegdoty (archiwum autora).

⁴ Ibidem, s. 75, il. s. 101.

⁵ Ibidem, s. 84.

⁶ Por. K. KUCZMAN, *Portret Stanisława Tęczyńskiego w zbiorach wawelskich. Zagadnienia proveniencji artystycznej i autorstwa*, „Sprawozdania z Posiedzeń Komisji Naukowych” [Polska Akademia Nauk. Oddział w Krakowie], 15, 1971 [1972], s. 149–150.

⁷ A. MAŁKIEWICZ, *O Jubilacie*, [w:] *Tendit in ardua virtus. Studia ofiarowane Profesorowi Kazimierzowi Kuczmanowi w siedemdziesięciolecie urodzin*, red. J. Ziętkiewicz-Kotz, Kraków 2017, s. 12; J. WINIEWICZ-WOLSKA, *Pożegnanie*, <https://wawel.krakow.pl/po-zegnanie> (dostęp: 23.09.2021).

⁸ Śp. Profesor kilkanaście razy występował w rozmaitych programach telewizyjnych, gdzie głównym tematem było „Jak to jest być mieszkańcem Wawelu”. Często żartował: „Dziś przyjdzie telewizja i będzie nas kręcić jak małpki w zoo”.

⁹ Świadczył o tym m.in. niewielki portret prof. Jerzego Szablowskiego wiszący w jego mieszkaniu.

¹⁰ Por. m.in. K. KUCZMAN, *Wpływy włoskie w polskim malarstwie sztalugowym XVI wieku*, „Sprawozdania z Posiedzeń Komisji” [Polska Akademia Nauk. Oddział w Krakowie], 27, 1983 [1986], z. 2, s. 14–16.

Była to swojego rodzaju kontynuacja badań nad portretem Stanisława Tęczyńskiego, którego powstanie związał z warsztatem działającego w Krakowie Tomasza Dolabelli, widząc w nim wyraźne wpływy malarstwa weneckiego¹¹. W ten oto sposób w umyśle, ale też i w sercu Kazimierza Kuczmana rodziło się szczególne zamięślenie do malarstwa włoskiego, które ostatecznie doprowadzi go, jak sam mawiał, do wielkiej przygody życia, jaką była znajomość z prof. Karoliną Lanckorońską i poznanie kolekcji obrazów jej ojca Karola Lanckorońskiego.

W kręgu jego zainteresowań badawczych wyjątkowe miejsce zajmowały przełomy w sztuce dawnej na styku poszczególnych epok artystycznych, zwłaszcza w obszarze malarstwa i rzeźby. Z wyjątkową zaś pasją śledził procesy kształtujące zmierzch średniowiecza, jednocześnie zapowiadające wiosenne przebudzenie wczesnego renesansu w Italii, a zaraz później w Polsce. Mógł o tym rozmawiać godzinami. Kochał Italię, a w niej Toskanię i Rzym. Jego fascynacja nowożytnym malarstwem we Włoszech i w Polsce rozwijała się wraz z kolejnymi latami pracy na Zamku Królewskim na Wawelu, czyniąc go jednym z najlepszych polskich specjalistów w tym zakresie. Wiedzę na temat włoskiego malarstwa zgłębił dzięki liczny zagranicznym pobytom stypendialnym (Rzym – 1973, 1976, 1986, 1997, 1999; Wiedeń – 1987; Londyn – 1995) i wyjazdom służbowym (np. kilka razy do Stanów Zjednoczonych Ameryki Północnej) oraz prywatnym podróżom, zwłaszcza na południe Europy. Przywoził z nich wartościowe publikacje naukowe, wzbogacając jego prywatną bibliotekę, znakowaną charakterystycznymi *ex librisami*. Ważną rolę odegrały także liczne kontakty z uznanymi w świecie badaczami, których miał okazję gościć na Wawelu w kontekście prowadzonych później badań nad kolekcją Lanckorońskich. W ten sposób poznał m.in. Mikłósa Boskovitsa, Luciana Bellosi, Andreę De Marchi i Marca Paoli z Włoch, Everetta Fahy'ego i Ellen Calmann ze Stanów Zjednoczonych oraz Michela Laclotte'a z Francji¹². Niezwykle cenił sobie współpracę z dr Marią Skubiszewską i prof. Jerzym Miziołkiem. Był na wskroś przesiąknięty kulturą włoskiego humanizmu, co uwidaczniało się w sposobie jego myślenia i mówienia oraz w pojmowaniu otaczającego go świata. Ze swoistego rodzaju dumą podkreślał, iż jego galicyjscy dziadkowie i rodzice urodzili się i żyli w państwie, do którego należała Wenecja.

Po krótkich epizodach dydaktycznych Kazimierz Kuczman w 2006 roku habilitował się na Uniwersytecie Jagiellońskim na podstawie dorobku naukowego i książki *Renesansowe głowy wawelskie*, którymi pasjonował

się przez wiele lat¹³. Habilitacja pozwoliła mu na podjęcie nowych wyzwań, jakie niesła praca dydaktyczno-badawcza. Najpierw podjął ją jako nauczyciel akademicki i kierownik Katedry Historii Kultury i Sztuki Krakowa i Małopolski w prowadzonej przez Księżę Jezuitów Akademii Ignatianum w Krakowie (2007–2010). Następnie w latach 2009–2020 pracował w Instytucie Historii Sztuki i Kultury Uniwersytetu Papieskiego Jana Pawła II w Krakowie (od roku 2011 jako uczelniany profesor nadzwyczajny), gdzie w latach 2012–2016 pełnił funkcję dyrektora¹⁴. W tym to czasie pod jego nadzorem dokonano m.in. niełatwej transformacji organizacyjno-programowej funkcjonujących w Instytucie dwóch kierunków – historii sztuki i ochrony dóbr kultury, dostosowując je do wymagań akademickiego systemu bolońskiego. W Instytucie Historii Sztuki i Kultury UPJPII Profesor realizował zajęcia z zakresu historii sztuki nowożytnej powszechnej i polskiej oraz muzealnictwa i wystawiennictwa, a także prowadził seminarium historii sztuki nowożytnej. Był promotorem 33 prac licencjackich oraz 34 prac magisterskich. Pisane pod jego kierownictwem prace były nagradzane¹⁵. Niestety, ze względu na brak uprawnień do prowadzenia w Instytucie Historii Sztuki i Kultury UPJPII studiów doktoranckich w zakresie historii sztuki, nie wypromował żadnego doktora, ale był recenzentem kilku prac doktorskich.

Zaprzyjaźniony z Kazimierzem Kuczmanem prof. Adam Małkiewicz zauważył, iż o zakresie i charakterze działalności badawczej zdecydowała jego długoletnia praca na Zamku Królewskim na Wawelu, co przełożyło się na ponad 170 pozycji bibliograficznych o charakterze naukowym i popularnonaukowym¹⁶. Już w latach siedemdziesiątych angażował się w prace inwentaryzatorskie w krakowskich kościołach i klasztorach, które znalazły

¹¹ Zob. m.in. idem, *Portret Stanisława Tęczyńskiego. Nota katalogowa*, „Studia Waweliana”, 13, 2007, s. 143–145; idem, *Portret Stanisława Tęczyńskiego* (5), [w:] *Uroda portretu. Polska od Kobera do Witkacego*, Zamek Królewski w Warszawie [katalog wystawy], red. P. Mrozowski, A. Rottermund, Warszawa 2009, s. 82–85.

¹² Idem, *Wawelska historia daru Karoliny Lanckorońskiej*, „Studia Waweliana”, 18, 2017, s. 23.

¹³ Idem, *Renesansowe głowy wawelskie*, Kraków 2004 (=Biblioteka Wawelska, 11). Bardzo go ubawiła recenzja ostatniego artykułu napisanego tuż przed śmiercią, będącego pewnym dopowiedzeniem w sprawie głów wawelskich. W anonimowej recenzji piszący zarzucał mu, że nie zna podstawowej pracy w tym zakresie, jaką jest książka KAZIMIERZA KUCZMANA *Renesansowe głowy wawelskie*. Profesor postanowił wycofać swój artykuł z druku, stwierdzając, że redakcja szanującego się czasopisma powinna zwracać się do poważnych recenzentów.

¹⁴ A. MAŁKIEWICZ, *O Jubilacie*, s. 12 (jak w przyp. 7).

¹⁵ M.in. w 2018 roku mgr Dominika Cora otrzymała wyróżnienie przyznane przez Kapitułę Nagrody im. prof. Mariana Sokołowskiego za pracę magisterską napisaną pod jego kierunkiem pt. *Problematyka działalności artystycznej Williama Pethera (1738–1821) na tle nowożytnej grafiki reprodukcyjnej w Anglii*, a nagrodę specjalną ufundowaną przez Fundację wspierania kultury „IRSA” Kapituła przyznała mgr. Piotrowi J. Janowskiemu za pracę napisaną u Profesora pt. *Pałac królewski w Łobzowie w okresie nowożytnym. Architektura, funkcje dworskie i gospodarcze* – por. <https://ihs.uj.edu.pl/galerie/galeria-od-2015/nagroda-sokolowskiego-2018> (dostęp: 24.09.2021).

¹⁶ A. MAŁKIEWICZ, *O Jubilacie*, s. 12 (jak w przyp. 7).

swoje opracowanie w *Katalogu zabytków sztuki w Polsce*. Pod koniec lat dziewięćdziesiątych XX wieku brał także udział w prowadzonych przez prof. Jana Ostrowskiego kampaniach inwentaryzatorskich na terenie obecnej Ukrainy, które przekute zostały w imponującą serię *Materiałów do dziejów sztuki sakralnej na ziemiach wschodnich dawnej Rzeczypospolitej* (23 tomy serii wydawniczej *Kościół i klasztor rzymskokatolickie dawnego województwa ruskiego*, pod redakcją wspomnianego prof. Ostrowskiego). Zdobyte doświadczenia Kazimierz Kuczman, już jako pracownik Uniwersytetu Papieskiego Jana Pawła II w Krakowie, wykorzystał na stanowisku kierownika grantu uzyskanego z Narodowego Programu Rozwoju Humanistyki w latach 2014–2018, a następnie jako współredaktor i autor not katalogowych w monumentalnym, trzytomowym opracowaniu *Katalog zbiorów artystycznych Opactwa Mniszek Benedyktynek w Staniątkach*¹⁷.

Jako muzealnik tworzył dziesiątki haseł w katalogach zbiorów i wystaw czasowych, będących często małymi monografiami prezentowanych obiektów. Przygotowywane przez niego noty bardzo często prezentowały nowe wyniki poszukiwań badawczych, dając tym samym asumpt do późniejszych, szerszych opracowań. Szczególne miejsce zajmują dwa opracowania. Pierwszym jest napisany wspólnie z Marią Skubiszewską katalog po raz pierwszy szczegółowo omawiający zespół włoskich obrazów ze zbiorów Lanckorońskich na Wawelu¹⁸, przetłumaczony na język angielski i włoski¹⁹. Drugim zaś katalog będący owocem długoletnich badań, poświęcony malarstwu polskiemu w zbiorach wawelskich od XV do XVIII wieku, którego edycji Profesor już nie doczekał, akceptując tuż przed śmiercią jego układ graficzny i projekt okładki²⁰.

Profesor aktywnie współuczestniczył w tworzeniu stałych wystaw w Zamku na Wawelu i w jego muzealnych filiach: zamku w Pieskowej Skale i dworze w Stryżowie. Szczególnie bliska była mu kameralna ekspozycja powstała według jego koncepcji pod koniec 1999 roku, składająca się z 62 fragmentów retabulów ołtarzowych i *cassoni* z kolekcji Lanckorońskich w gotycko-renańskiej wieży Jordance, na I piętrze Zamku Wawelskiego, do niedawna dostępna jedynie dla osób zainteresowanych. Z racji

na ich kameralne rozmiary nie mogły być one prezentowane wraz z pozostałymi obrazami z kolekcji (16 obiektów) w przestrzeni komnat królewskich. Rozmieszczenie dzieł Profesor skomponował wraz z plastykami – prof. Leszkiem Wajdą i jego żoną Anną Mściwujewską-Wajdą. W ten sposób powstało tzw. Studio Lanckorońskich, określane też jako „Gabinet włoski”, nawiązujący swoją ideą do „Małego gabinetu włoskiego” w wiedeńskim pałacu Karola Lanckorońskiego przy ul. Jacquingasse 16–18. Ideę tego rozwiązania zaakceptowała prof. Karolina Lanckorońska²¹.

Pracując na Zamku współtworzył wystawy czasowe, często urządzone w innych muzeach w kraju i za granicą. Z wielkim sentymentem wspominał wielką objazdową wystawę, której towarzyszył, przygotowaną na przełomie wieków, pod wymownym tytułem *Kraj skrzydlatych jeźdźców. Sztuka w Polsce 1572–1764*, prezentowaną w pięciu miastach Stanów Zjednoczonych Ameryki²² oraz na Zamku Królewskim w Warszawie (sierpień–listopad 2000)²³. Warto też dodać, że w latach 1991–1996 był członkiem redakcji rocznika „Studia Waweliana”, a w latach 1992–1998 członkiem Rady Muzealnej Zamku Królewskiego na Wawelu²⁴. Za zasługi na polu muzealnym Kazimierz Kuczman w 2005 roku otrzymał Krzyż Kawalerski Orderu Polonia Restituta.

Jednak, jak sam podkreślał wielokrotnie, największą przygodą jego życia była znajomość z prof. Karoliną Lanckorońską oraz spotkanie z kolekcją obrazów jej ojca Karola Lanckorońskiego. Kazimierz Kuczman po raz pierwszy z nazwiskiem „Lanckoroński” zetknął się podczas studiów, w kontekście ufundowanego przez Karola Lanckorońskiego nagrobka królowej Jadwigi w katedrze krakowskiej²⁵. O jego żyjącej za granicą córce prof. Karolinie Lanckorońskiej i kierowanej przez nią fundacji dowiedział się nieco później. Postać prof. Lanckorońskiej gruntownie przybliżył mu przed połową lat osiemdziesiątych

¹⁷ *Katalog zbiorów artystycznych Opactwa Mniszek Benedyktynek w Staniątkach*, t. 1–3, red. K. Kuczman, J. Skrabski, A. Włodarek, Kraków 2018.

¹⁸ M. SKUBISZEWSKA, K. KUCZMAN, *Obrazy z kolekcji Lanckorońskich z wieków XIV–XVI w zbiorach Zamku Królewskiego na Wawelu*, Kraków 2008 (= Katalog zbiorów – Zamek Królewski na Wawelu, 8).

¹⁹ Wersja angielska: M. SKUBISZEWSKA, K. KUCZMAN, *Paintings from the Lanckoroński Collection from the 14th through 16th Centuries*, Cracow 2010; wersja włoska: M. SKUBISZEWSKA, K. KUCZMAN, *Dipinti italiani della collezione Lanckoroński del secoli XIV–XVI nella collezione del Castello Reale del Wawel*, Cracovia 2011.

²⁰ K. KUCZMAN, *Malarstwo polskie XV–XVIII wieku w zbiorach Zamku Królewskiego na Wawelu*, Kraków 2021.

²¹ Idem, *Studio Lanckorońskich w Zamku Królewskim na Wawelu*, „Folia Historiae Artium”, SN, 5–6, 1999/2000 [2001], s. 161–166, il. 1–4; idem, *Wawelska historia*, s. 26, il. 5 (jak w przyp. 12); idem, *Piękna znajomość. Moje kontakty z Karoliną Lanckorońską*, s. 15 (msp.) (jak w przyp. 1).

²² Wystawę zaprezentowano w: The Walters Art Gallery, Baltimore, Maryland (marzec–maj 1999); The Art Institute of Chicago, Chicago, Illinois (czerwiec–wrzesień 1999); Huntsville Museum of Art, Huntsville, Alabama (październik–listopad 1999); The San Diego Museum of Art, San Diego, California (grudzień 1999–luty 2000); The Philbrook Museum of Art, Tulsa, Oklahoma (marzec–czerwiec 2000).

²³ Wystawie towarzyszył katalog anglojęzyczny – *Land of the Winged Horsemen: Art in Poland 1572–1764*, red. J.K. Ostrowski, P. Krasny, K. Kuczman, tłum. K. Malcharek, Alexandria (Va) 1999 oraz polskojęzyczny – *Kraj skrzydlatych jeźdźców. Sztuka w Polsce 1572–1764* [katalog wystawy], red. J.K. Ostrowski, P. Krasny, K. Kuczman, Warszawa 2000.

²⁴ J. WINIEWICZ-WOLSKA, *Pożegnanie* (jak w przyp. 7).

²⁵ K. KUCZMAN, *Piękna znajomość*, s. 1 (jak w przyp. 1).

XX wieku zaprzyjaźniony z nią prof. Lech Kalinowski, za sprawą którego Kazimierz Kuczman otrzymał z Fundacji Lanckorońskich dwumiesięczne stypendium w Rzymie (maj–czerwiec 1986 rok). Tam też, mieszkając w Polskim Instytucie Historycznym, sąsiadującym z mieszkaniem prof. Lanckorońskiej, miał okazję poznać ją osobiście. Z pierwszego spotkania z Panią Profesor zapamiętał, że „Osoba starszej pani, postawnej, o szlachetnych rysach twarzy, tryskającej życzliwością, zwolniła mnie od razu z tremy i napięcia. Czulo się, że to jest dama w najlepszym znaczeniu tego słowa, przede wszystkim jednak uczona, której naturalność zachowania, sposób wypowiedzi powodował, że znikały bariery psychiczne”²⁶. Z czasem zorientował się, że nie wszyscy byli przez Panią Profesor tak traktowani. Kilka lat później jego kontakty z prof. Karoliną Lanckorońską stały się częstsze, a w końcu przerodziły się w serdeczną znajomość, co miało związek z kolekcją Lanckorońskich²⁷. Będąc w Rzymie, Profesor bywał częstym gościem u Karoliny Lanckorońskiej, która darzyła go nieukrywaną sympatią²⁸.

²⁶ Ibidem, s. 2.

²⁷ Karolina Lanckorońska po II wojnie światowej stworzyła tajny plan „Nemesis” według którego, jeśli Polska stanie się wolna, kolekcja ma stać się własnością narodu polskiego. Powrót niepodległości, jeszcze za jej życia, jakby ją zaskoczył. Nie będąc pewną trwałości tego faktu, nie kwapiła się z przekazaniem daru. W lipcu 1994 roku prof. Lech Kalinowski, wraz z Janem Badenim, przewodniczącym Fundacji Lanckorońskich (od roku 1988), jako członkowie grona „Nemesis” postanowili przekonać właścicielkę rodowej kolekcji w sprawie podjęcia decyzji przekazania jej Polsce. Prof. Kalinowski użył głównego argumentu, że już nadszedł czas, bo „Ona jest wolna”. Rozmówczyni była jednak powściągliwa, decyzji nie podjęła. Po powrocie do hotelu Kalinowski niebawem otrzymał od niej telefon z powtórny zaproszeniem. Tym razem usłyszał – już od Donatorki: „Alea iacta est”. To był moment przełomowy, ruszyła machina organizacyjna, w którą został zaangażowany Kazimierz Kuczman. Głównymi odbiorcami daru miały być Zamki Królewskie w Krakowie i Warszawie – zob. też: K. KUCZMAN, *Wawelska historia*, s. 19 (jak w przyp. 12); idem, *Piękna znajomość*, s. 5 (jak w przyp. 1).

²⁸ Jak wspomina Kazimierz Kuczman, w czasie jednego ze spotkań Karolina Lanckorońska opowiadała mu, jak to po śmierci ojca ona wraz z rodzeństwem, jako spadkobiercy, zamierzali przewieźć jego zbiory do Polski, do Lwowa, gdzie rodzina posiadała kamienicę. Miał wtedy wtrącić, że dobrze, iż to się nie stało, bo teraz oglądalibyśmy obrazy w Lwowskiej Galerii. Rozmówczyni dodała: „A gdzie tam! W Ermitażu!”. Innym razem opowiadała mu o kulisach sprzedania obrazu Masaccia Św. *Andrzej* do zbiorów The J. Paul Getty Museum w Los Angeles. Prof. Lanckorońska nie miała do tego dzieła sentymentu, nie podobała jej się brunatna szata świętego, która, po konserwacji malowidła w USA, okazała się być kolorystycznie wtórna. Poza tym ojciec Karol otaczał dzieło taką czcią, że trzeba było zbliżać się do niego niemal na klęczkach, podczas gdy ona preferowała dojrzały renesans, Michała Anioła. Tak więc kiedy w Rzymie zjawili się „ci panowie od Getty’ego” z ofertą zakupu obrazu, zaczęła się zastanawiać.

Po raz pierwszy Kazimierz Kuczman miał okazję zobaczyć dzieła zgromadzone przez Karola Lanckorońskiego 18 października 1994 roku, kiedy uczestniczył, wraz z Janem Badenim, przewodniczącym Fundacji Lanckorońskich, i Andrzejem Ciechanowieckim, członkiem jej zarządu, w wyjmowaniu obrazów zdeponowanych w dwóch sejfach bankowych w Zurychu. Nawiązując do tego momentu po latach, często żartobliwie podkreślał, że dla kolekcji Lanckorońskich był jej „akuszerem”²⁹. Entuzjazm, z jakim w kraju przyjęto dar prof. Lanckorońskiej, głęboko wzruszył Donatorkę, która Profesorowi przesłała kopię wyjątkowego listu do Jerzego Giedroycia opublikowanego w paryskiej „Kulturze”³⁰. W kolej-

Z braku finansów w Paryżu upadała Biblioteka Polska z literaturą Wielkiej Emigracji. Karolina Lanckorońska pragnęła uratować tak cenną i zasłużoną placówkę, a pozyskanie pieniędzy za obraz rozwiązałyby sprawę. Mówiła, że z ciężkim sercem podjęła decyzję jego sprzedaży (1979) – K. KUCZMAN, *Piękna znajomość*, s. 12–13 (jak w przyp. 1).

²⁹ Z Zurychu prowizorycznie zapakowane obrazy zostały przewiezione do polskiej ambasady w Bernie, gdzie po fachowym zabezpieczeniu i załadowaniu w skrzynie 20 października wyruszyły w transporcie do Warszawy. W stołecznym zamku warszawscy i wawelscy konserwatorzy zabezpieczyli obrazy. Równocześnie urządzono kilkunastu pokaz wybranych obiektów. Na Wawel wawelska część kolekcji dotarła 26 października 1994 roku. Przybyły 84 obrazy z wieków XIV–XVI (jeden z wieku XVII), w tym 79 włoskich, cztery hiszpańskie i jeden niemiecki, stanowiących jedynie część wielkiej niegdyś kolekcji Karola Lanckorońskiego, namiot turecki i inne dzieła, w tym dołączone w grudniu tegoż roku 228 rysunków Jacka Malczewskiego i 69 listów tegoż malarza do Karola Lanckorońskiego, przechowywanych wcześniej w Instytucie Polskim i Muzeum im. Sikorskiego w Londynie. Zespół dzieł sztuki otrzymała także Biblioteka Jagiellońska – por. K. KUCZMAN, *Wawelska historia*, s. 19–20 (jak w przyp. 12); idem, *Piękna znajomość*, s. 6–7 (jak w przyp. 1). Listy i rysunki w czasie II wojny światowej nie były ewakuowane z pałacu Lanckorońskich w Wiedniu, toteż po wojnie prof. Lanckorońska z rodzeństwem usiłowali je odnaleźć. Gdy poszukiwania wydawały się już bezowocne, sięgnęła ona do szuflady jakiejś komody, gdzie ujrzała zgubę i radośnie krzyknęła: „Toniu [chodzi o Antoniego Lanckorońskiego], zobacz co znalazłam!”. Żaliła się Kazimierzowi Kuczmanowi, że po odzyskaniu dzieł i listów z Londynu jakiś tamtejszy Polak adwokat oskarżył ją, że zabrała je Instytutowi Malczewskiego (także namiot turecki). „Ja zabrałam? Przecież to była moja własność” – powiedziała oburzona Profesor – por. K. KUCZMAN, *Piękna znajomość*, s. 7 (jak w przyp. 1).

³⁰ Lanckorońska pisała: „Piszą przedstawiciele władz Wolnej i Niepodległej. Piszą koledzy humaniści. Niejedno z tych pism należałoby umieścić w antologiach naszej epistolografii. Powtarza się w licznych tonach jedna melodia. Zaczął sam Prezydent, dziękując ‘jako prezydent i jako obywatel’. Jeden z wybitnych naszych uczonych pisze ‘jako jedna czterdziestomilionowa część obdarzonego Narodu’. Otóż te listy są bardzo piękne, bo podkreślają wdzięczność piszących nie tylko w imieniu wysokiego urzędu, ale także jako członków całego społeczeństwa. Piszą bowiem ci,

nich latach Karolina Lanckorońska uzupełniała swój dar o następne obiekty, w tym grafiki i pamiątki rodzinne, zaś te najcenniejsze, a szczególnie bliskie, zostały przekazane na Wawel dopiero po jej śmierci 25 sierpnia 2002 roku³¹. W tym także uczestniczył Kazimierz Kuczman. Dwa lata wcześniej, w 2000 roku, przybył na Wawel najcenniejszy obraz – arcydzieło Dossa Dossiego *Jowisz malujący motyle*³².

Po otrzymaniu daru przed pracownikami Zamku na Wawelu stanęły trudne zadania: pełna konserwacja dzieł, skatalogowanie ich i wprowadzenie do ekspozycji, w czym aktywnie uczestniczył Profesor. Pod jego kierownictwem z końcem 1994 roku na I piętrze Zamku w czterech salach

którzy się wprzęgli, by ciągnąć ten niełatwy wóz naszej kultury po wyboistych drogach jej losów. Jako ostatnie ogniwo tych, którzy te rzeczy zebrali i przechowywali, odbieram dziś wspianą reakcję” – K. KUCZMAN, *Piękna znajomość*, s. 8 (jak w przyp. 1). Oryginały 28 listów od prof. Karoliny Lanckorońskiej oraz 42 kopie swoich listów do niej prof. Kazimierz Kuczman przekazał do Archiwum Zamku Królewskiego na Wawelu – zob. K. KUCZMAN, *Wawelska historia*, przypis 13 (jak w przyp. 12).

³¹ Dzieła, które otrzymał Wawel, to głównie obrazy z XIX wieku, a także pamiątki rodzinne. Najcenniejszym obiektem spośród nich jest niewielki portret Karola Lanckorońskiego za biurkiem w rozdzolskim pałacu z wczesnego okresu twórczości Jacka Malczewskiego. Portrecik ten stał na biurku profesor Lanckorońskiej w jej rzymskim mieszkaniu. Kiedyś, w czasie wizyty u niej, poprosiła zmarłego Profesora: „Niech pan podejdzie do biurka. Niech pan weźmie i obróci portret mojego ojca. Co tam jest napisane?”. Profesor zobaczył naklejkę z napisem „Wawel”. Dodała: „Portret ten przeznaczam dla Wawelu, otrzymacie go po mojej śmierci”. Z kolei w jednym z listów napisała do niego: „Mówiłam już w telefonie dyrektorowi Ostrowskiemu o portrecie mego Ojca podpisanym przez Jacka Malczewskiego. Obraz [...] wskazuje jeszcze na silne wpływy Monachium. Powstał w Rozdole w listopadzie lub w grudniu. Po mojej śmierci ma się on znaleźć blisko naszych obrazów włoskich, które w latach osiemdziesiątych XIX wieku mój Ojciec kupował”. Życzenie Donatorki udało się spełnić. Portret, po odnowieniu, Kazimierz Kuczman umieścił na sztaludze w Studiolo Lanckorońskich, gdzie znalazł się w otoczeniu włoskich obrazów jej ojca – ibidem, s. 19.

³² J. WINIEWICZ-WOLSKA, K. KUCZMAN, *Dosso Dossi na Wawelu*, „Folia Historiae Artium”, SN, 5–6, (1999–2000) [2001], s. 177–183; K. KUCZMAN, J. MIZIOŁEK, *Perły w koronie: arcydzieło Dossa Dossiego i późnoantyczna gemma z kolekcji Lanckorońskich w zbiorach Zamku Królewskiego na Wawelu*, „Biuletyn Historii Sztuki”, 62, 2000, nr 1–2, s. 241–246; K. KUCZMAN, *Obrazy ferraryjskie z kolekcji Karola Lanckorońskiego w zbiorach Zamku Królewskiego na Wawelu*, „Folia Historiae Artium”, SN, 7, 2001 [2002], s. 78–80; idem, *Dossa Dossiego „Jowisz, Merkury i Cnota”. Nota katalogowa*, „Studia Waweliana”, 9–10, 2002, s. 242–246; idem, *Wawelska historia*, s. 20–21 (jak w przyp. 12). Kiedy sprawa przekazania obrazu Dossa na Wawel była pewna, prof. Lanckorońska zadzwoniła do Kazimierza Kuczmana mówiąc: „Niech Pan już szykuje w zamku miejsce na obraz” – K. KUCZMAN, *Piękna znajomość*, s. 16 (jak w przyp. 1).

urządzono otwartą w styczniu 1995 roku wystawę „Dar rodziny Lanckorońskich”, prezentującą ciekawsze obrazy z kolekcji oraz namiot turecki³³. W kolejnym liście Donatorka namaściła prof. Kuczmana na opiekuna kolekcji, napisała też, że chciałaby, by katalog przygotowała dr Maria Skubiszewska, która wcześniej opracowała obrazy włoskie z kolekcji Leona Pinińskiego w zbiorach wawelskich³⁴. Niedługo później dołączył do niej Profesor. Po roku Kazimierz Kuczman przesłał Karolinie Lanckorońskiej swoje pierwsze artykuły poświęcone kolekcji³⁵. W tak zwanym międzyczasie uczestniczył w przygotowaniu otwartej w kwietniu 1995 roku wystawy w Międzynarodowym Centrum Kultury w Krakowie „Artysta i jego mecenas. Nieznane rysunki Malczewskiego z kolekcji Lanckorońskich na Wawelu”³⁶, a w listopadzie – wystawy „Mitologia Malczewskiego” w Muzeum Książąt Czartoryskich³⁷.

Prof. Kuczman wspominał, że aktywność Donatorki stopniowo wzmagala się. Karolina Lanckorońska zaczęła przysyłać książki z zakresu malarstwa, które mogłyby być przydatne w bliższym poznaniu i opracowywaniu obrazów, stając się jednocześnie „muzą i jakby nad-kierownikiem”³⁸. Jego korespondencja z Donatorką kursowała regularnie, otrzymywał też od niej telefony, w pracy i w domu³⁹. Jednocześnie Kazimierz Kuczman

³³ *Dar rodziny Lanckorońskich* [katalog wystawy], Zamek Królewski na Wawelu, oprac. K. Kuczman, Kraków 1995.

³⁴ K. KUCZMAN, *Piękna znajomość*, s. 8 (jak w przyp. 1).

³⁵ Idem, *Dar rodziny Lanckorońskich dla Zamku Królewskiego na Wawelu*, „Biuletyn Historii Sztuki”, 57, 1995, nr 1–2, s. 153–157; idem, *Dar rodziny Lanckorońskich dla Zamku Królewskiego na Wawelu*, „Cracovia Leopoldis”, 1, 1995, s. 30–32; idem, *The Lanckoroński Collection in the Wawel Royal Castle*, „Folia Historiae Artium”, SN, 1, 1995, s. 135–144. Profesor zareagowała na to listem, pisząc m.in. „Widzę, że Pan z kolegami zdają sobie doskonale sprawę, jak wiele problemów stanęło rok temu przed Panami. Dla mnie owego 26 października spadł z barków 55-letni ciężar. Dziś patrzę na to wszystko z głęboką wdzięcznością wobec kolegów, którzy teraz i długo jeszcze będą mieli problemy z treścią tego przekazu (list z 21 XI 1995)” – idem, *Wawelska historia*, s. 22, przyp. 13 (jak w przyp. 12); idem, *Piękna znajomość*, s. 8 (jak w przyp. 1).

³⁶ *Artysta i jego mecenas. Nieznane rysunki Malczewskiego z kolekcji Lanckorońskich na Wawelu*, Galeria Międzynarodowego Centrum Kultury 14 marca–30 kwietnia 1995 [katalog wystawy], red. T. Leśniak, Kraków 1995; K. KUCZMAN, *Wawelska historia*, s. 22 (jak w przyp. 12).

³⁷ *Mitologia Malczewskiego*, Muzeum Książąt Czartoryskich w Krakowie [katalog wystawy], red. T. Grzybkowska, Kraków 1995; K. KUCZMAN, *Wawelska historia*, s. 22 (jak w przyp. 12).

³⁸ K. KUCZMAN, *Piękna znajomość*, s. 8 (jak w przyp. 1).

³⁹ Tylko raz, jak wspominał zmarły Profesor, ich współpraca przybrała dramatycznego wymiaru. Jednego razu Karolina Lanckorońska zadzwoniła do niego do pracy udzielając ostrej reprimendy, gdyż dowiedziała się, iż rama w obrazie Bonifacia Veronese została wymieniona na nową, o renesansowym charakterze. Była to pierwsza i jedyna jej nagana, którą otrzymał prof. Kuczman, co

brał udział w komisjach konserwatorskich w czasie renowacji przekazanych obiektów w wawelskiej pracowni konserwatorskiej, prowadzonej przy współpracy Wydziału Konserwacji i Restauracji Dzieł Sztuki Akademii Sztuk Pięknych w Krakowie. Pracami tymi początkowo kierowała Anna Kostecka, a następnie dr hab. Ewa Wiłkojć⁴⁰. Zakończono je pomyślnie w 2011 roku. Profesor żywo interesował się pracami konserwatorskimi przy obrazach z kolekcji także po przejściu na emeryturę i bardzo cieszył się, kiedy na łożu śmierci otrzymał od Ewy Wiłkojć imponujące opracowanie poświęcone badaniom i konserwacji obrazów z wieków XIV–XVI z kolekcji Lanckorońskich⁴¹. Spoglądając w górę z uśmiechem powiedział: „Pani Profesor (miała na myśli Karolinę Lanckorońską) powierzone mi dzieło zostało doprowadzone szczęśliwie do końca”⁴².

We wrześniu i październiku 1997 roku Profesor przebywał na kolejnym stypendium w Rzymie, przyznany mu przez Fundację Lanckorońskich, gdzie miał okazję wielokrotnie spotykać się z prof. Lanckorońską. Był to intensywny czas poznawania włoskiego malarstwa na rzecz przygotowywanego wspólnie z dr Marią Skubiszewską wspomnianego już katalogu obrazów z wawelskiej części kolekcji. Istotną rolę w tym procesie odegrał prof. Jerzy Miziołek, żywo interesujący się wczesnym malarstwem włoskim, zwłaszcza cassonowym⁴³. Badacz ten

mocno go przeraziło, zwiastując bezsenną noc. Wieczorem jednak, w domu, otrzymał od niej drugi telefon. Usłyszał: „Proszę Pana, nie wiem co mi się stało. Przecież to jest brzydka, dziewiętnastowieczna rama, oczywiście, wymieńcie ją. Zachowajcie jednak starą, bo ja obraz pamiętam właśnie w tej ramie i mam do niej sentyment” – ibidem, s. 8–9.

⁴⁰ K. KUCZMAN, *Wawelska historia*, s. 22–23 (jak w przyp. 12).

⁴¹ Zob. *Badania i konserwacja obrazów z wieków XIV–XVI z kolekcji Lanckorońskich / Study and Conservation of Paintings of the 14th Through 16th centuries from the Lanckoroński Collection*, red. E. Wiłkojć, Kraków 2020.

⁴² W tym miejscu nie można też pominąć obszernej monografii autorstwa Joanny Winiewicz-Wolskiej, która zajęła miejsce Profesora po jego przejściu na emeryturę w dziale Malarstwa, Rzeźby i Grafiki Zamku Królewskiego na Wawelu, poświęconej historii kolekcji Karola Lanckorońskiego, zaopatrzoną w katalog historyczny jego wiedeńskich zbiorów, a także mniejszych opracowań innych autorów – zob. J. WINIEWICZ-WOLSKA, *Karol Lanckoroński i jego wiedeńskie zbiory*, t. 1, t. 2: *Katalog. Malarstwo, rzeźba, miniatura*, Kraków 2010; eadem, *Karol Lanckoroński and His Viennese Collection*, Kraków 2014.

⁴³ Zob. m.in. J. MIZIOŁEK, *Mity, legendy, exempla. Włoskie malarstwo świeckie epoki Renesansu ze zbiorów Karola Lanckorońskiego / Miti, leggende, exempla. La pittura profana del Rinascimento italiano della collezione Lanckoroński*, Warszawa 2003; idem, *Renaissance Weddings and the Antique. Italian Domestic Paintings from the Lanckoroński Collection*, Roma 2018. Na wieść o śmierci Kazimierza Kuczmana prof. Jerzy Miziołek napisał: „Byłem z nim ostatnio w stałym mailowym i telefonicznym kontakcie w sprawach dotyczących Wawelu i prof. Karoliny Lanckorońskiej. Wiem, że było źle z jego zdrowiem, ale miałem nadzieję, że Pan

poinformował zachodni świat historii sztuki o ujawnieniu zbiorów Karola Lanckorońskiego⁴⁴. Jednocześnie dzięki swoim kontaktom zagranicznym sprowadzał do Krakowa przywołanych już specjalistów, dzięki którym można było ustalić atrybucję poszczególnych dzieł. Szczególną rolę odegrał tu prof. Andrea De Marchi z Florencji, z którym Kazimierz Kuczman się zaprzyjaźnił⁴⁵, podobnie jak nieco później z dr. Marco Paoli z Lukki⁴⁶.

Stopniowo na Wawelu rodziła się koncepcja stałej ekspozycji obrazów w wawelskich wnętrzach. Pierwszych trzydzieści odnowionych obrazów oraz część zakonserwowanych rysunków pokazano na wystawie „Donatorce – w hołdzie”, zorganizowanej z okazji setnej rocznicy urodzin prof. Lanckorońskiej (sierpień–październik 1998)⁴⁷, której towarzyszył katalog w języku polskim i angielskim oraz seria kart pocztowych z reprodukcjami obrazów⁴⁸.

Bóg pozwoli nam jeszcze cieszyć się Jego przyjaźnią w wymiarze tego świata. Łza kręci mi się w oku, słyszę jego łagodny głos i dobroć wypływającą z każdego wypowiedzianego przez Niego słowa. Był skromnym w obejściu, ale przecież wybitnym badaczem dzieł Wawelu i zbiorów Lanckorońskich” (30.01.2021).

⁴⁴ Idem, *The Lanckoroński Collection in Poland*, „Antichità Viva”, 34, 1995, nr 3, s. 27–49.

⁴⁵ Na wiadomość o śmierci Profesora prof. Andrea De Marchi napisał m.in. „Era una persona bella e sensibile e molto competente, attento, mite, gentile, segnato dal dolore. Lo ricordo intensamente e prego per lui” (01.02.2021).

⁴⁶ W liście kondolencyjnym dr Marco Paoli napisał: „Ricorderò sempre la cultura, la professionalità e la grande umanità del professor Kuczman, e mi rivolgo a lei perché reciti una preghiera a mio nome nell’occasione delle esequie, come fossi lì anch’io” (31.01.2021).

⁴⁷ Stulecie urodzin prof. Lanckorońskiej było także okazją do uhonorowania jej osoby poprzez dedykowanie jej z inicjatywy prof. Lecha Kalinowskiego tomu rocznika „Folia Historiae Artium”, w którym Profesor opublikował artykuł *Kolekcja włoskich obrazów Karola Lanckorońskiego* – zob. K. KUCZMAN, *Kolekcja włoskich obrazów Karola Lanckorońskiego*, „Folia Historiae Artium”, SN, 4, 1998, s. 109–134.

⁴⁸ *Donatorce – w hołdzie. Katalog wystawy odnowionych obrazów i rodzinnych pamiątek z daru Karoliny Lanckorońskiej*, Zamek Królewski na Wawelu, sierpień–październik 1998, red. K. Kuczman, J.T. Petrus, M. Podlódowska-Reklewska, Kraków 1998; K. Kuczman, *Wawelska historia*, s. 24–26, il. 3 (jak w przyp. 12). Jak wspominał po latach Profesor, ciekawostką na wystawie była niewielka akwarelowa panorama Komarna, autorstwa Jacka Malczewskiego, z rzymskiego mieszkania Lanckorońskiej. Ofiarodawczyni telefonicznie wyjaśniła Profesorowi okoliczności jej powstania. Było to w czasie manewrów wojskowych w okolicy tej miejscowości, z udziałem cesarza Franciszka Józefa. Malczewski prosił jej ojca, aby zabrał go za miasto. Chciał zobaczyć migające barwne mundury wojskowe. Utrwalony wtedy widoczek Komarna wykorzystany był podobno na okładkę *menu* w czasie przyjęcia wydanego na cześć cesarza przez Karola Lanckorońskiego – K. KUCZMAN, *Piękna znajomość*, s. 14–15 (jak w przyp. 1). Równocześnie do Rzymu został wysłany komplet wydrukowanych

Ostatecznie kilkanaście obrazów, w tym sztalugowych, rozmieszczono w komnatach, w królewskich apartamentach prywatnych na pierwszym i drugim piętrze (piano nobile) Zamku, a także w innych miejscach, w tym jeden, wyjątkowo, w oddziale wawelskiego muzeum w Pieskowej Skale. Pozostałe znalazły się w Studiolo Lanckorońskich, o czym była już mowa⁴⁹.

Po raz ostatni z prof. Karoliną Lanckorońską Kazimierz Kuczman spotkał się w Rzymie w 1999 roku. Profesor czuła się już słabiej⁵⁰. Wdzięczną pamiątką ich ostatniego spotkania było zdjęcie z uroczystości odznaczenia Karoliny Lanckorońskiej Orderem Świętego Grzegorza Wielkiego przez papieża Jana Pawła II, opatrzone przez nią dedykacją dla Profesora⁵¹.

We wrześniu 2000 roku Kazimierz Kuczman w wyniku choroby nowotworowej utracił cały żołądek i przeszedł chemioterapię. Wycieńczony, otrzymał roczną rentę zdrowotną, w połowie której wrócił częściowo do pracy na Zamku. Już nazajutrz po powrocie ze szpitala do nowego mieszkania na Wawelu otrzymał telefon od prof. Lanckorońskiej. Wyraziła zadowolenie z jego powrotu, powiedziała, że gdy się o tym dowiedziała, zatańczyła z radości. Po czym od razu przeszła do spraw obrazów z kolekcji, dając w ten sposób wyraz, iż nie wyobraża sobie dalszej współpracy bez niego⁵².

z okazji wystawy kartek pocztowych z obrazami z kolekcji, które prof. Lanckorońska przyjęła z entuzjazmem, pisząc do prof. Kuczmana: „Dosłownie dziesięć minut temu otrzymałam od Pana list ze wspaniałymi kartkami. Gratuluję z całego serca i Panu, i Wawelowi, i obrazom, a nawet sobie, że kartki te już zaistniały. Nie umiem powiedzieć, jak bardzo mi przykro, że tej wystawy nie zobaczę, ale źródłem radości będzie zawsze to, że taka właśnie wystawa mogła powstać jeszcze za mojego życia. Niech mi Pan da znać, gdzie i za jaką cenę można będzie kupić większą ilość tych kartek. Chcę się bowiem koniecznie tą radością podzielić z przyjaciółmi, którzy są i blisko, i daleko” – ibidem, s. 15.

⁴⁹ Idem, *Wawelska historia*, s. 26 (jak w przyp. 12). Kiedy Prof. Lanckorońska otrzymała zdjęcia wawelskich ekspozycji z obrazami jej ojca powiedziała do zmarłego Profesora: „Wszystko mi wraca, jakbym wczoraj była na Jacquingasse i oglądała obraz po obrazie” – idem, *Piękna znajomość*, s. 15 (jak w przyp. 1).

⁵⁰ To wtedy miała mieć miejsce historia wspomniana przez niego, jak to pewnego dnia prof. Lanckorońska położyła się na łóżku w pozie „katakalkowej”, oczekując, że teraz umrze. Gdy upłynął jakiś czas, a śmierć nie nadeszła, podniosła się i oznajmiła: „Pogrzeb odwołany!” – ibidem, s. 15.

⁵¹ Ibidem.

⁵² Ibidem, s. 17. Profesor Lech Kalinowski w sierpniu 2001 roku załatwił u Karoliny Lanckorońskiej dożywotnią rentę dla niego. Kwota nie była wysoka, miał ją wypłacać w dolarach, raz w roku, mieszkający w Warszawie Piotr Piniński, członek Zarządu Fundacji (późniejszy prezes). Śp. Profesor skorzystał z tej zapomogi może dwa razy. Po śmierci Karoliny Lanckorońskiej zrezygnował z renty, uznając, że sam fakt jej przyznania był dla niego w pełni satysfakcjonujący – idem, *Piękna znajomość*, s. 17 (jak w przyp. 1).

Pogrzeb śp. prof. Karoliny Lanckorońskiej na rzymskim Campo Verano 12 września 2002 roku, w którym Kazimierz Kuczman wziął udział wraz z prof. Janem Ostrowskim, Dyrektorem Zamku, i wawelską delegacją, rozpoczął niejako nowy rozdział w jego życiu⁵³. Czuł się szczególnie zobligowany do popularyzowania osoby i dzieła prof. Karoliny Lanckorońskiej. Z jego inicjatywy 24 października 2014 roku, w dwudziestolecie przekazania na Wawel daru, Zamek Królewski oraz Instytut Historii Sztuki i Kultury UPJPII w Krakowie zorganizowały międzynarodową sesję naukową *Dar dla narodu – 20-lecie obecności kolekcji Lanckorońskich na Wawelu*, której pokłosiem stały się ważne artykuły zamieszczone w specjalnie dedykowanym temu wydarzeniu tomowi „Studia Waweliana”⁵⁴. Od 2008 roku wraz z dr hab. Elżbietą Orman, prof. IH PAN organizował coroczne tzw. Spotkania z Karłą. Odbywają się one w auli Polskiej Akademii Umiejętności w Krakowie, a uczestniczą w nich nie tylko osoby, które były bliżej związane z Karoliną Lanckorońską, ale też np. młodzież z Wodzisławia, który niegdyś należał do rodu Lanckorońskich, czy inni zainteresowani. Profesor był w ciągłym kontakcie z wiedeńską stacją badawczą Polskiej Akademii Nauk, wydającą m.in. serię monografii „Lanckoroniana”. Brał także udział w spotkaniach organizowanych w Wodzisławiu, gdzie w tamtejszej szkole została urządzona Izba Pamięci Karoliny Lanckorońskiej, w miejscowym lesie ścieżka jej imienia, a starsze drzewa otrzymały imiona członków rodu oraz upamiętniono ją tam jako żołnierza – porucznik Armii Krajowej. W ten sposób stał się ambasadorem jej pamięci⁵⁵.

Mimo iż Kazimierz Kuczman od 19 roku życia związał się z Krakowem, nie zapominał o swoim rodzinnym Zasanu, do którego bardzo chętnie wracał, zwłaszcza w okresach świątecznych i w czasie wakacji. Tu wreszcie, zgodnie z życzeniem, po uroczystościach pogrzebowych w katedrze na Wawelu i w kaplicy cmentarnej w Woli Rzeczyckiej 3 lutego 2021 roku, jego prochy spoczęły u boku rodziców w rodzinnym grobowcu na cmentarzu w Woli Rzeczyckiej⁵⁶.

⁵³ Prof. Lanckorońska zmarła w niedzielę 25 VIII 2002 roku. O jej śmierci powiadomił Kazimierza Kuczmana prof. Lech Kalinowski. Jakże się zdziwił, kiedy po kilku dniach znalazł w swojej skrzynce pocztowej kopertę firmową, taką, jakie otrzymywał zwykle od zmarłej Profesor. Jego zaskoczenie było tym większe, że koperta zawierała podpisane przez nią podziękowanie za życzenia urodzinowe (urodziny 11 sierpnia), które przed śmiercią zdążyła przygotować – ibidem, s. 18.

⁵⁴ „Studia Waweliana”, 18, 2007, s. 5–117.

⁵⁵ W jego mieszkaniu na honorowym miejscu wisiał niewielki, stylizowany na renesansowy portrecik prof. Karoliny Lanckorońskiej namalowany przez siostrę Profesora Helenę Staniek wg V. Hamera.

⁵⁶ Koncelebrowanej mszy św. pogrzebowej śp. prof. Kazimierza Kuczmana 3 lutego 2021 roku w katedrze na Wawelu przewodniczył ks. prof. dr hab. Robert Tyrała Rektor Uniwersytetu Papieskiego w Krakowie, homilię wygłosił ks. dr Szymon Tracz, a okolicznościową mowę na zakończenie uroczystości prof. Jan Ostrowski, przyjaciel i emerytowany Dyrektor Zamku Królewskiego na

Profesor w latach 1998–2002 zasiadał w Radzie Muzeum Okręgowego w Rzeszowie, zaś od roku 2004 aż do śmierci w bardzo bliskiej jego sercu Radzie Muzeum Regionalnego w Stalowej Woli. Właśnie to muzeum na rodzinnej ziemi wspierał w licznych przedsięwzięciach jako członek Rad Naukowych cyklicznych wydawnictw: „Rocznik Muzeum” i „Regionalnego słownika biograficznego”. Z zaprzyjaźnionym ks. Wilhelmem Gajem-Piotrowskim, wytrawnym regionalistą, i Markiem Stańkowskim, historykiem sztuki, wydali album z okazji dziewięćdziesięciolecia budowy kościoła i osiemdziesięciolecia erygowania parafii w Woli Rzeczyckiej *Nadsańska Jasna Górka w Woli Rzeczyckiej*⁵⁷. Dzięki zaangażowaniu Profesora przeprowadzono w pracowni konserwatorskiej Zamku Wawelskiego renowację bezcennej chorągwi z drugiej ćwierci XVIII wieku w kościele parafialnym w Ulanowie w 1997 roku⁵⁸ oraz łaskami słynącego obrazu Matki Boskiej Szkaplerznej z połowy XVIII wieku w sanktuarium maryjnym w Rozwadowie przed jego koronacją 25 maja 2014 roku. Kilkakrotnie uczestniczył w uroczystościach patriotycznych w Rzeczy Okrągłej pod pomnikiem Adama Mickiewicza dłuta swego ojca, organizowanych od 2010 roku. Podczas kolejnej „Majówki Mickiewiczowskiej” w 2018 roku Jan Pyrkosz, wójt Gminy Radomyśl nad Sanem, wręczył Profesorowi akt nadania tytułu Honorowego Obywatela Gminy Radomyśl nad Sanem, do której należy Rzeczyca Okrągła. Profesor bardzo sobie cenił to wyróżnienie, a pamiątkowy akt nadania wisił w jego wawelskim mieszkaniu na honorowym miejscu.

Mimo iż śp. Kazimierz Kuczman nie założył własnej rodziny, zawsze starał się żyć dla innych. Bardzo aktywnie angażował się w działalność Stowarzyszenia Historyków Sztuki, którego członkiem był od 1971 roku. W latach 1985–1989 pełnił funkcję prezesa Oddziału Krakowskiego. W 1995 roku został członkiem Komisji Historii Sztuki Polskiej Akademii Umiejętności w Krakowie, a później także jej sekretarzem⁵⁹. Wcześniej był członkiem Komisji Teorii i Historii Sztuki PAN. Z okazji siedemdziesiątych urodzin Kazimierza Kuczmana jego przyjaciele pod egidą Zamku Królewskiego na Wawelu i Instytutu Historii Sztuki i Kultury Uniwersytetu Papieskiego Jana Pawła II

Wawelu. Następnie urna z prochami śp. Profesora została przewieziona do kaplicy cmentarnej w Woli Rzeczyckiej, gdzie koncelebrowaną mszę św. z ostatnim pożegnaniem odprawił rodak zmarłego Profesor ks. bp. Edward Frankowski, a homilię wygłosił piszący te słowa. Mimo obostrzeń pandemii COVID-19 w uroczystościach na Wawelu i w Woli Rzeczyckiej liczny udział wzięli przedstawiciele rodziny, Dyrekcja i Pracownicy Zamku Królewskiego na Wawelu, przyjaciele, znajomi i uczniowie Profesora. <https://upjp2.edu.pl/aktualnosci/upjpii-pozegnal-profesora-kazimierza-kuczmana-3-ii-2021-1655.html> (dostęp: 01.10.2021).

⁵⁷ W. GAJ-PIOTROWSKI, K. JAŃCZYK, K. KUCZMAN, *Nadsańska Jasna Górka w Woli Rzeczyckiej*, red. M.A. Stańkowski, Sandomierz 2008.

⁵⁸ K.J. CZYŻEWSKI, *Chorągiew procesyjna*, 2. ćw. w. XVIII (82), [w:] *Kraj skrzydlatych jeźdźców*, s. 251 (jak w przyp. 23).

⁵⁹ J. WINIEWICZ-WOLSKA, *Pożegnanie* (jak w przyp. 7).

w Krakowie przygotowali księgę pamiątkową o wymownym tytule *Tendit in ardua virtus* (cnota dąży do rzeczy trudnych)⁶⁰. Ta ulubiona przez Profesora maksyma, zaczerpnięta z Owidiuszowego listu z Pontu, wykuta została na nadprożu jednego z wewnętrznych portali I piętra Zamku Królewskiego na Wawelu. Wielokrotnie mijana, stawała się z biegiem lat coraz bardziej maksymą jego życia, wzmacniając jego wrodzony upór w dążeniu do rzeczy wzniosłych. Październikowa uroczystość wręczenia przygotowanej dla niego księgi pamiątkowej w 2017 roku niestety wpisała się w początek nawrotu choroby nowotworowej. Mimo podjętej chemioterapii z każdym miesiącem Profesor słabł coraz bardziej. Jednakże nie poddawał się, starając się jeszcze odwiedzać rodzinne strony, kontynuować pracę naukową, m.in. opracowując nową wersję przewodnika po wawelskim Wzgórzu⁶¹ czy też decydując się na wakacyjny wyjazd na Warmię w 2019 roku, który wlał w jego serce wiele nadziei na lepsze jutro. Niestety choroba była nieustępliwa. Święta Bożego Narodzenia w 2020 roku spędził już nie w rodzinnych stronach, ale w swoim mieszkaniu na wawelskim Wzgórzu, w gronie najbliższych krakowskich przyjaciół. To oni towarzyszyli mu w ostatnich minutach życia, spłacając w ten sposób ogromny dług wdzięczności za dobroć i mądrość doznaną z jego strony. W chorobie był bardzo dzielny i niezwykle cierpliwy. Otuchy dodawała mu modlitwa, ale też wspomnienia z kolejnych wypraw, odwiedzin różnych muzeów i galerii świata, a nade wszystko wspomnienie tak bliskiej mu Italii. W wieczór poprzedzający jego śmierć powiedział, że jest bardzo wdzięczny Panu Bogu za wszystko, co przeżył i zobaczył, i niczego w życiu nie żałuje. To była wielka lekcja chrześcijańskiego przechodzenia na drugą stronę życia. Prof. Kazimierz Kuczman odszedł do wieczności na ukończonym Wawelu 28 stycznia 2021 roku wraz z ostatnim uderzeniem zegara katedry krakowskiej obwieszającym godzinę 23.00. Jego śmierć urzędowo zanotowano już pod datą 29 stycznia. Niezwykle wzruszający był zapis w testamentie, na mocy którego najcenniejsze obiekty z jego skromnej kolekcji prywatnej – obrazy, grafiki i kilka rzeźb – zapisał na rzecz Zamku Królewskiego na Wawelu, Uniwersytetu Papieskiego Jana Pawła II w Krakowie i Muzeum Regionalnego w Stalowej Woli.

Tendit in ardua virtus – ta wymowna maksyma odniesiona do śp. prof. Kazimierza Kuczmana ogniskuje w sobie tajemnicę ogromnego wysiłku włożonego w kolejne etapy życia, które przyniosły naręcza dobrych owoców. Sposób bycia Kazia, bo tak zwracaliśmy się do niego w gronie przyjaciół, i cechy jego charakteru sprawiały, że był powszechnie szanowany i otaczany sympatią, zarówno

⁶⁰ *Tendit in ardua virtus* (jak w przyp. 7). Dostojnemu Jubilatowi księgę wręczono na uroczystym benefisie, który miał miejsce 17 października 2017 roku w auli budynku UPJPII przy ul. Bernardyńskiej 3 <https://whidk.upjp2.edu.pl/aktualnosci/uroczystosc-wreczenia-ksiegi-pamiatkowej-profesorowi-kazimierzowi-kuczmanowi--27.html> (dostęp: 24.09.2021).

⁶¹ K. KUCZMAN, *Wzgórze Wawelskie. Przewodnik*, Kraków 2019.

przez rówieśników, młodszych współpracowników, uczniów i studentów. Na co dzień ujmował niezwykłą skromnością, nigdy nie eksponując swojej osoby, osiągnięć, znajomości z tak wielkimi ludźmi czasów, w których przyszło mu żyć⁶². Lubił trzymać się w cieniu; mimo swoistego rodzaju nieśmiałości był bardzo towarzyski, gościnny, łatwo nawiązywał znajomości z innymi, aczkolwiek bywał też bardzo uparty. Miał duży dystans do swojej osoby, umiał z siebie żartować i śmiać się z popełnianych gaf i zabawnych wpadek, które w środowisku stawały się kanwą najrozmaitszych anegdot. Kazia będziemy pamiętać jako człowieka wielkiej kultury i dystynkcji, który nigdy o innych nie mówił źle. A kiedy w kilku przypadkach został skrzywdzony złym słowem, wybaczył, kwitując to machnięciem ręki. Chętnie dzielił się swoją wiedzą, był wzorem profesjonalizmu. Szacunek budziła jego pracowitość i doskonały warsztat badawczy. Kazio był niezwykłym, mądrym, umiejącym słuchać przyjacielem o wielkim sercu, zawsze służącym dobrą radą i pomocą⁶³. Wspaniałym towarzysz podróży i inspirujący rozmówca, umiejący wydobywać z otaczającego nas świata rzeczy ważne i na wskroś istotne. Bez pamięci zakochany w Wawelu i jego sprawach⁶⁴, ale także

kochający Polskę, którą darzył patriotycznym szacunkiem wyniesionym z rodzinnego domu. Człowiek o wyważonych poglądach społecznych i politycznych, oddany wierze i Kościołowi, który bardzo szanował⁶⁵. Wreszcie niestrudzony badacz przełomów w sztuce i niestrudzony kustosz powierzonych mu przez prof. Karolinę Lanckorońską dzieł z kolekcji jej ojca. Jakże bardzo byłibyśmy ubodzy, gdybyśmy go w swoim życiu nie spotkali.

Szymon Tracz

Uniwersytet Papieski Jana Pawła II w Krakowie

BIBLIOGRAFIA PRAC PROFESORA KAZIMIERZA KUCZMANA ZA LATA 1971–2021⁶⁶

1972

1. *Portret Stanisława Tęczyńskiego w zbiorach wawelskich. Zagadnienia proveniencji artystycznej i autorstwa*, „Sprawozdania z Posiedzeń Komisji Naukowych” [Polska Akademia Nauk. Oddział w Krakowie], 15, 1971 [1972], nr 1, s. 149–150.

1973

2. *Skrzydła nieznanego tryptyku w kościele Św. Krzyża w Krakowie a „Zwiastowanie Marii” malarza Jerzego w Muzeum Narodowym w Krakowie*, „Sprawozdania z Posiedzeń Komisji Naukowych” [Polska Akademia Nauk. Oddział w Krakowie], 16, 1972 [1973], nr 1, s. 158–169.
3. *Drewniany kościół w Bączalu Dolnym, pow. jasielski*, „Materiały Muzeum Budownictwa Ludowego w Sanku”, 1973, nr 17–18, s. 65–73.

⁶² W czasie jednego z wakacyjnych pobytów u Profesora, siedząc na słynnej już werandzie jego rodzinnego domu w Rzeczycku Okrągłym, zapytałem go, który z obrazów z kolekcji Lanckorońskich jest jego ulubionym. Kazio nie wymienił ani Simone Mariniego, ani Bernarda Daddiego, ani Dossa Dossiego, tylko powiedział: „Wiesz, najbardziej lubię ten niewielki obrazek, który przypisałem czynnemu we Florencji na przełomie XV i XVI w. Maestro del Tondo Miller, na którym młody skromnie ubrany chłopak pokornie klęczy u stóp Chrystusa Króla we wnętrzu marmurowej loggi ze wspaniałym włoskim pejzażem w dali”. Zapytałem zdziwiony: „Dlaczego ten?” Po chwili milczenia, jakby zakłopotany, Profesor odpowiedział: „Bo w tym chłopcu widzę siebie”. Znamienne jest, że w świetle ostatnich badań owa kwatery atrybuowana jest florenckiemu artyście Jacopo del Sellaio, a owym pokornym młodzieńcem jest nie kto inny, tylko św. król Ludwik IX – por. CH. DALY, *Una proposta per una predella del Sellaio*, „Studi di Storia dell’Arte”, 30, 2019, s. 135–139.

⁶³ Prof. Kazimierza Kuczmana poznałem nie gdzie indziej, tylko w *Studiolo* Lanckorońskich w Zamku Królewskim na Wawelu, w połowie października 2009 roku. Stało się to za sprawą Jerzego Petrusa, ówczesnego Zastępcy Dyrektora Zamku, z którym umówiłem się na obejrzenie włoskich obrazów z kolekcji Lanckorońskich. Jerzy Petrus, zaskoczony niespodziewanym spotkaniem, poprosił w zastępstwie Kazia, aby ten pokazał mi *studiolo*. Szybko znaleźliśmy wspólny język, a z biegiem czasu połączyła nas jedna pasja, która przerodziła się w serdeczną przyjaźń – por. też: <https://upjpp2.edu.pl/aktualnosci/upjpii-pozegnaj-profesora-kazimierza-kuczmana-3-ii-2021-1655.html> (dostęp: 01.10.2021).

⁶⁴ W wawelskim pożegnaniu na stronie internetowej Zamku Królewskiego dr Joanna Winiewicz-Wolska napisała m.in.: „Professor Kuczman – dla nas po prostu Kazio – był na Wawelu zawsze obecny. Był wśród nas nawet wtedy, kiedy przeszedł na emeryturę. Z Wawelem czuł się związany od początku swojej działalności naukowej – było to dla Niego nie tylko miejsce pracy. Było to Jego

miejsce na Ziemi. Trudno pogodzić się z myślą, że już go nie zobaczymy. Ale wciąż będziemy sięgać do Jego artykułów, książek, katalogów. Kaziu, dziękujemy...” – J. WINIEWICZ-WOLSKA, *Pożegnanie* (jak w przyp. 7).

⁶⁵ Jedną z pasji prof. Kazimierza Kuczmana było gromadzenie książeczek do modlenia i modlitełek, których zebrał sporą kolekcję, posiadając egzemplarze od pocz. XIX wieku do czasów najnowszych. Wspomniana kolekcja stanowiła część prywatnej biblioteki Kazimierza Kuczmana, na którą składała się literatura (polska i obca), dotycząca historii sztuki nowożytnej w Europie i w Polsce. Ważne miejsce zajmowały specjalistyczne książki obcojęzyczne poruszające problematykę nowożytnego malarstwa włoskiego oraz bogaty zbiór literatury poświęconej Wawelowi. Książki zdobyły *ex librisy* własnościowe. Między innymi *ex libris* z Kazimierzem Kuczmanem jako rycerzem walczącym ze smokiem wawelskim, zaprojektowany przez Stanisława Ibis-Gatkowskiego. Z kolei *ex libris* z głową wawelską powstał według projektu samego Kazimierza Kuczmana.

⁶⁶ Prezentowany, uaktualniony zestaw publikacji śp. dr. hab. Kazimierza Kuczmana, prof. UPJPII przygotowałem przy współpracy dr Joanny Ziętkiewicz-Kotz na potrzeby książki pamiątkowej – por. *Tendit in ardua virtus*, s. 14–23 (jak w przyp. 7).

- 1974
4. *Skrzydła ołtarza w krakowskim kościele Św. Krzyża a obraz „Zwiastowanie” malarza Jerzego w Muzeum Narodowym w Krakowie*, „Folia Historiae Artium”, 10, 1974, s. 107–116 [współaut. K. Stangrett].
  5. *Pomnik konny w sztuce europejskiej*, „Mówią Wieki”, 1974, nr 12, s. 1–5.
- 1977
6. *Tomasza Dolabelli „Pokłon pasterzy”*, [w:] *Studia z dziejów kościoła Bożego Ciała w Krakowie*, red. Z. Jakubowski, Kraków 1977, s. 41–60.
- 1978
7. *Kościół p.w. Św. Trójcy i klasztor dominikanów*, [w:] *Katalog zabytków sztuki w Polsce*, t. 4: *Miasto Kraków*, cz. 3: *Kościół i klasztor Śródmieścia*, 2, red. A. Bochnak, J. Samek, Warszawa 1978, s. 114–121 [kościół; współaut. I. Rejduch-Samkowa, J. Samek], s. 139–149 [klasztor – historia i architektura; współaut. A. Olszewski], 150–163 [klasztor – wyposażenie wnętrza, malarstwo; współaut. M. Gutowski, J.T. Petrus].
  8. *Italizujące „Oplakiwanie Chrystusa” z roku 1549 w krakowskim klasztorze Kanoników Regularnych*, „Biuletyn Historii Sztuki”, 40, 1978, nr 2, s. 104–118.
  9. *Wzgórze wawelskie. Przewodnik*, Kraków 1978 [wyd. 2: 1988; wersja angielska, niemiecka i francuska].
- 1981
10. *Uwagi o tematyce Jasnogórskiej w malarstwie polskim okresu Rozbiorów*, „Studia Claromontana”, 2, 1981, s. 288–297.
- 1982
11. *Na wawelskim wzgórzu*, „Poznaj Swój Kraj”, 25, 1982, nr 8, s. 4–7.
  12. [pseud. K. Wrzos] *Świadkowie dziejów*, „Poznaj Swój Kraj”, 25, 1982, nr 8, s. 185–192.
- 1983
13. *Pociecha Michał (1852–1908)*, [w:] *Polski słownik biograficzny*, t. 27, Wrocław–Warszawa–Kraków–Gdańsk–Łódź 1983, s. 18–19.
  14. *Podgórski Stanisław Jan (1882–1964)* [w:] *Polski słownik biograficzny*, t. 27, Wrocław–Warszawa–Kraków–Gdańsk–Łódź 1983, s. 90–92.
  15. *Podsadecki Kazimierz (1904–1970)* [w:] *Polski słownik biograficzny*, t. 27, Wrocław–Warszawa–Kraków–Gdańsk–Łódź 1983, s. 188–189.
  16. *Pomorski Zygmunt Rafał (1921–1974)* [w:] *Polski słownik biograficzny*, t. 27, Wrocław–Warszawa–Kraków–Gdańsk–Łódź 1983, s. 393–394.
  17. *Drzewo Jesego*, [w:] *Encyklopedia katolicka*, red. R. Łukaszyk, L. Bieńkowski, F. Gryglewicz, t. 4, Lublin 1983, szp. 247–250 [współaut. J. Samek].
  18. *Drzwi kościelne*, [w:] *Encyklopedia katolicka*, red. R. Łukaszyk, L. Bieńkowski, F. Gryglewicz, t. 4, Lublin 1983, szp. 257–260 [współaut. J. Samek].
- 1984
19. *O dwóch obrazach związanych z pobycem Sobieskiego na Jasnej Górze*, „Studia Claromontana”, 4, 1983, s. 185–192.
- 1984
20. *Włoska fundacja krakowskiego malarstwa cechowego. Epitafijny obraz Ainolfa Tedaldiego w Muzeum Diecezjalnym w Tarnowie*, „Folia Historiae Artium”, 20, 1984, s. 41–61 [współaut. J. Kozłowski].
- 1985
21. *Potrzebowski Jerzy (1921–1974)*, [w:] *Polski słownik biograficzny*, t. 28, Wrocław–Warszawa–Kraków–Gdańsk–Łódź 1984–1985, s. 242–243.
- 1986
22. *Wpływy włoskie w polskim malarstwie sztalugowym XVI wieku*, „Sprawozdania z Posiedzeń Komisji Naukowych” [Polska Akademia Nauk. Oddział w Krakowie], 27, 1983 [1986], z. 2, s. 14–16.
- 1987
23. *Klasztor kanoników regularnych laterańskich i zabudowania poklasztorne*, [w:] *Katalog zabytków sztuki w Polsce*, t. 4: *Miasto Kraków*, cz. 4: *Kazimierz i Stradom. Kościoły i klasztory*, 1, red. I. Rejduch-Samkowa, J. Samek, Warszawa 1987, s. 67–93 [współaut. J. Samek, J. Motyka].
  24. *Dawny kościół p.w. św. Jadwigi i klasztor bożogrobców, obecnie dom ul. Stradom 12/14* [w:] *Katalog zabytków sztuki w Polsce*, t. 4: *Miasto Kraków*, cz. 4: *Kazimierz i Stradom. Kościoły i klasztory*, 1, red. I. Rejduch-Samkowa, J. Samek, Warszawa 1987, s. 94–97.
- 1988
25. *Wczesne refleksy twórczości Michała Anioła w malarstwie polskim*, „Folia Historiae Artium”, 24, 1988, s. 51–59.
- 1989
26. *Portret dziwnie piękny*, „Spotkania z Zabytkami”, 13, 1989, nr 5, s. 47–49.
- 1991
27. *Jerzy Szablowski (1906–1989)*, „Studia do Dziejów Wawelu”, 5, 1991, s. 7–19 [współautor: J.T. Petrus].
- 1992
28. *Jan Błyskosz (1931–1992)*, „Studia Waweliana”, 1, 1992, s. 115–116.
  29. *Jan Błyskosz (1931–1992)*, „Biuletyn Informacyjny Konserwatorów Dzieł Sztuki”, 3, 1992, nr 3–4, s. 21.
- 1993
30. *Sala Sebastian (zm. 1653)*, [w:] *Polski słownik biograficzny*, t. 34, Wrocław–Warszawa–Kraków 1992–1993, s. 351–352.
  31. *O florenckiej wystawie „Maestri e botteghe”*, „Studia Waweliana”, 2, 1993, s. 105–107.
  32. *Kościół parafialny p.w. Św. Trójcy w Olesku*, [w:] *Kościół i klasztor rzymskokatolickie dawnego województwa*

- ruskiego, t. 1, oprac. K. Kuczman [et al.], Kraków 1993 (= Materiały do dziejów sztuki sakralnej na ziemiach wschodnich dawnej Rzeczypospolitej, red. J.K. Ostrowski, 1), s. 65–77.
33. *Malarstwo angielskie w zbiorach wawelskich. Fundacja Leona Pinińskiego*, Zamek Królewski na Wawelu, maj–sierpień 1993 [katalog wystawy], Kraków 1993 [współaut. J. Winiewicz].
34. *Portret końca XVI i pierwszej połowy XVII wieku*, [w:] *Gdzie Wschód spotyka Zachód. Portret osobistości dawnej Rzeczypospolitej 1576–1763*, Muzeum Narodowe w Warszawie [katalog wystawy], oprac. J. Malinowski, Warszawa 1993, s. 22–25 [współautor: J.T. Petrus].
35. Noty katalogowe (20) [w:] *Gdzie Wschód spotyka Zachód. Portret osobistości dawnej Rzeczypospolitej 1576–1763*, Muzeum Narodowe w Warszawie [katalog wystawy], oprac. J. Malinowski, Warszawa 1993.
- 1994
36. *Przełom wawelski*, [w:] *Sztuka XVII wieku w Polsce. Materiały Sesji Stowarzyszenia Historyków Sztuki. Kraków, grudzień 1993*, red. T. Hrankowska, Warszawa 1994, s. 163–176.
37. *Dom ul. Krakowska nr 50* [fragment w: *Kościół p.w. św. Trójcy i klasztor bonifratrów (dawniej trynitarzy) oraz dawny szpital bonifratrów*], [w:] *Katalog zabytków sztuki w Polsce, t. 4: Miasto Kraków, cz. 5: Kazimierz i Stradom. Kościoły i klasztory*, 2, red. I. Rejduch-Samkowa, J. Samek, Warszawa 1994, s. 83–84.
38. *Klasztor i zabudowania poklasztorne albertynów (Dom św. Brata Alberta)*, [w:] *Katalog zabytków sztuki w Polsce, t. 4: Miasto Kraków, cz. 5: Kazimierz i Stradom. Kościoły i klasztory*, 2, red. I. Rejduch-Samkowa, J. Samek, Warszawa 1994, s. 85–89 [współaut. J. Żmudziński].
39. *Dawny klasztor koletek oraz budynki Towarzystwa Dobroczynności*, [w:] *Katalog zabytków sztuki w Polsce, t. 4: Miasto Kraków, cz. 5: Kazimierz i Stradom. Kościoły i klasztory*, 2, red. I. Rejduch-Samkowa, J. Samek, Warszawa 1994, s. 97–100 [współaut. M. Reinhard-Chlanda].
40. *Klasztor ss. miłosierdzia św. Wincentego à Paulo (szarytek) z kaplicą p.w. Matki Boskiej Niepokalanie Poczętej oraz zabudowania poklasztorne*, [w:] *Katalog zabytków sztuki w Polsce, t. IV: Miasto Kraków, cz. V: Kazimierz i Stradom. Kościoły i klasztory*, 2, red. I. Rejduch-Samkowa, J. Samek, Warszawa 1994, s. 101–105 [współaut. B. Frey-Stecowa].
41. *Seminarium Duchowne Częstochowskie*, [w:] *Katalog zabytków sztuki w Polsce, t. 4: Miasto Kraków, cz. 5: Kazimierz i Stradom. Kościoły i klasztory*, 2, red. I. Rejduch-Samkowa, J. Samek, Warszawa 1994, s. 114–116 [współaut. M. Reinhard-Chlanda].
42. *Stan badań nad dziewiętnastowiecznym Wawelem*, „Studia Waweliana”, 3, 1994, s. 5–10.
- 1995
43. *Dar rodziny Lanckorońskich dla Zamku Królewskiego na Wawelu*, „Biuletyn Historii Sztuki”, 57, 1995, nr 1–2, s. 153–157.
44. *Dar rodziny Lanckorońskich dla Zamku Królewskiego na Wawelu*, „Cracovia Leopoliis”, 1, 1995, z. 1, s. 30–32.
45. *Renesansowe głowy wawelskie. Stan wiedzy i postulaty badawcze*, „Studia Waweliana”, 4, 1995, s. 71–92.
46. *The Lanckoroński Collection in the Wawel Royal Castle*, „Folia Historiae Artium”, SN, 1, 1995, s. 135–144.
47. *Dar rodziny Lanckorońskich dla Zamku Królewskiego na Wawelu*, Zamek Królewski na Wawelu [katalog wystawy], Kraków 1995.
- 1996
48. *Kościół parafialny p.w. Wniebowzięcia Najświętszej Panny Marii w Białym Kamieniu*, [w:] *Kościóły i klasztory rzymskokatolickie dawnego województwa ruskiego*, t. 4, oprac. A. Betlej [et al.], Kraków 1996 (= Materiały do dziejów sztuki sakralnej na ziemiach wschodnich dawnej Rzeczypospolitej, red. J.K. Ostrowski, 1), s. 11–18.
49. *Uwagi o wybranych obrazach z kolekcji Lanckorońskich*, „Folia Historiae Artium”, Seria Nowa, 2–3, 1996/1997, s. 161–170.
50. *Prace nad wawelską częścią kolekcji Lanckorońskich (I)*, „Studia Waweliana”, V, 1996, s. 203–208.
51. Noty katalogowe (5) [w:] *Narodziny stolicy. Warszawa w latach 1596–1668*, Zamek Królewski w Warszawie, 9 września – 31 grudnia 1996 [katalog wystawy], red. P. Mrozowski, M. Wrede, Warszawa 1996.
52. Noty katalogowe (5) [w:] *Sztuka niemiecka 1450–1800 w zbiorach polskich*, Muzeum Narodowe w Kielcach, luty–czerwiec 1996 [katalog wystawy], red. M. Maćkowska, Kielce 1996.
53. *Kraków – miasto zabytków. Przewodnik obrazkowy*, Kraków 1994 [wyd. 2: 1995, wyd. 3: 1996; kilka wersji językowych].
- 1997
54. *Zapis testamentowy Jerzego Mycielskiego dla Wawelu*, [w:] „*Barbizon wiśniowski*”. *Mecenat artystyczny Mycielskich w Wiśniowej 1867–1939. Pamiętnik wystawy*, Muzeum Okręgowe w Rzeszowie, red. T. Szetela-Zauchowa, Rzeszów 1997, s. 63–65.
55. Noty katalogowe (2) [w:] *Aurea Porta Rzeczypospolitej, Sztuka Gdańska od połowy XV do końca XVII wieku*, Muzeum Narodowe w Gdańsku, maj–sierpień 1997 [katalog wystawy], t. 2, red. T. Grzybkowska, J. Talbierska, Gdańsk 1997.
56. Noty katalogowe (9) [w:] *Smoki. Mity, symbole, motywy*, Muzeum Historyczne Miasta Krakowa, czerwiec–październik 1997, red. S. Piwowarski, Kraków 1997.
57. Noty katalogowe (2) [w:] *De prinselijke pelgrimstocht De „Grand Tour” van Prins Ladislas van Polen 1624–1625*, Koninklijk Museum voor Schone Kunsten Antwerpen, 12 października – 14 grudnia 1997 [katalog wystawy], red. C. Boerjan, [Antwerpen 1997].

1998

58. *Kolekcja włoskich obrazów Karola Lanckorońskiego*, „Folia Historiae Artium”, SN, 4, 1998, s. 109–134.
59. *W cieniu architektury i rzeźby [w:] Festina lente. Prace ofiarowane Andrzejowi Fischingerowi w siedemdziesiątą rocznicę urodzin*, red. M. Piwocka, D. Nowacki, Kraków 1998, s. 97–101.
60. *Rozdół i Komarno we wspomnieniach Karoliny Lanckorońskiej*, „Cracovia Leopoldis”, 4, 1998, z. 3 (15), s. 28–30.
61. *Kolekcja obrazów Karola Lanckorońskiego. Przeszłość i dzień dzisiejszy, [w:] Donatorce – w hołdzie. Katalog wystawy odnowionych obrazów i rodzinnych pamiątek z daru Karoliny Lanckorońskiej*, Zamek Królewski na Wawelu, red. K. Kuczman, J.T. Petrus, M. Podlódowska-Reklewska, Kraków 1998, s. 16–22.
62. Noty katalogowe (13) [w:] *Donatorce – w hołdzie. Katalog wystawy odnowionych obrazów i rodzinnych pamiątek z daru Karoliny Lanckorońskiej*, Zamek Królewski na Wawelu, sierpień–październik 1998, red. K. Kuczman, J.T. Petrus, M. Podlódowska-Reklewska, Kraków 1998.

1999

63. *Życie i działalność profesora Jerzego Szablowskiego, [w:] Jerzy Szablowski. W dziesiątą rocznicę śmierci*, Zamek Królewski na Wawelu [katalog wystawy], Kraków 1999, s. 9–54.
64. Noty katalogowe (8) [w:] *Land of the Winged Horsemen. Art in Poland 1572–1764* [katalog wystawy], red. J.K. Ostrowski, P. Krasny, K. Kuczman, tłum. K. Malcharek, Alexandria (Va) 1999. – [wersja polskojęzyczna]: *Kraj skrzydlatych jeźdźców. Sztuka w Polsce 1572–1764* [katalog wystawy], red. J.K. Ostrowski, P. Krasny, K. Kuczman, Warszawa 2000.
65. *Wawel. Przewodnik*, Kraków 1999.

2000

66. *Perły w koronie: arcydzieło Dossa Dossiego i późnoantyczna gemma z kolekcji Lanckorońskich w zbiorach Zamku Królewskiego na Wawelu*, „Biuletyn Historii Sztuki”, 62, 2000, nr 1–2, s. 241–247 [współaut. J. Miziołek].
67. *Obraz na desce Imago Pietatis Miguela Ximeneza w świetle badań technologicznych*, „Biuletyn Informacyjny Konserwatorów Dzieł Sztuki”, 11, 2000, nr 3 (42), s. 4–11, 70–73 [współaut. Z. Kaszowska, M. Ligęza, J. Rutkowski].
68. *Dar Karoliny Lanckorońskiej dla Zamku Królewskiego na Wawelu [w:] Zbiory publiczne a kolekcjonerstwo prywatne. Problematyka ochrony dziedzictwa kulturowego w przeszłości i dzisiaj. Sesja naukowa w Muzeum Narodowym w Warszawie zorganizowana przez pracowników Zbiorów Sztuki Starożytnej, listopad 1998*, red. J. Lipińska, Warszawa 2000, s. 44–50.
69. *Hasła (30) [w:] Encyklopedia Krakowa*, red. A.H. Stachowski, Warszawa–Kraków 2000.

70. Noty katalogowe (8) [w:] *Wawel 1000–2000. Wystawa jubileuszowa, t. 1: Kultura artystyczna dworu królewskiego i katedry. Katedra krakowska – biskupia, królewska, narodowa*, Zamek Królewski na Wawelu, Muzeum Katedralne na Wawelu [katalog wystawy], red. M. Piwocka, D. Nowacki, Kraków 2000.
71. Nota katalogowa (1) [w:] *Śmierć w kulturze dawnej Polski od średniowiecza do końca XVIII wieku*, Zamek Królewski w Warszawie, 5 grudnia 2000 – 15 marca 2001 [katalog wystawy], red. P. Mrozowski, Warszawa 2000.

2001

72. *Studiolo Lanckorońskich w Zamku Królewskim na Wawelu*, „Folia Historiae Artium”, SN, 5–6, 1999–2000 [2001], s. 161–166.
73. *Corrigenda do pracy o kolekcji Karola Lanckorońskiego (Anna Feliks, Kolekcja obrazów włoskich Karola Lanckorońskiego, Rocznik Historii Sztuki 25, 2000, s. 201–282)*, „Folia Historiae Artium”, SN, 5–6, 1999–2000 [2001], s. 167–175 [współaut. J. Winiewicz-Wolska].
74. *Dosso Dossi na Wawelu*, „Folia Historiae Artium”, SN, 5–6, 1999–2000 [2001], s. 177–183 [współaut. J. Winiewicz-Wolska].
75. *Maria Ligęza a badania technologiczne wawelskich obrazów z kolekcji Lanckorońskich*, „Biuletyn Informacyjny Konserwatorów Dzieł Sztuki”, 12, 2001, nr 3 (46), s. 6–7, 114–115.
76. *Wprowadzenie [w:] M. Ligęza, Z. Kaszowska, J. Rutkowski, Technologia malowideł włoskich z XIV i XV wieku z Kolekcji Lanckorońskich Zamku Królewskiego na Wawelu*, Kraków 2001 (= *Studia i Materiały Wydziału Konserwacji i Restauracji Dzieł Sztuki Akademii Sztuk Pięknych w Krakowie*, 10), s. 9–13.
77. *Hasła (48) [w:] Encyklopedia sztuki polskiej*, red. A. Śledzikowska [et al.], wstęp. J.K. Ostrowski, Kraków 2001.

78. *Dossa Dossiego „Jowisz, Merkury i Cnota”. Nota katalogowa*, „Studia Waweliana”, 9–10, 2000–2001, s. 242–246.
79. *Prace nad wawelską częścią kolekcji Lanckorońskich (II)*, „Studia Waweliana”, 9–10, 2000–2001, s. 235–241.
80. Noty katalogowe (11) [w:] *Le retour des trésors polonais*, Musée du Québec [katalog wystawy], red. P. Murgia, L. Gauvin, tłum. A. Dayet, K. Jachiec, M. Szelańska, Québec 2001.

2002

81. *Obrazy ferraryjskie z kolekcji Karola Lanckorońskiego w zbiorach Zamku Królewskiego na Wawelu*, „Folia Historiae Artium”, SN, 7, 2001 [2002], s. 71–81.
82. *Obrazy ferraryjskie z kolekcji Karola Lanckorońskiego w zbiorach Zamku Królewskiego na Wawelu*, „Sprawozdania z Czynności i Posiedzeń Polskiej Akademii Umiejętności”, 66, 2002, s. 148–149.
83. *Późnorenansowa rzeźba Piety w kolekcji prywatnej, [w:] Magistro et amico amici discipulique. Lechowi*

- Kalinowskiemu w osiemdziesięciolecie urodzin, red. W. Bulsza, L. Sadko, Kraków 2002, s. 315–321.
84. Noty katalogowe (4) [w:] *Orzeł i Trzy Korony. Sąsiedztwo polsko-szwedzkie nad Bałtykiem w epoce nowożytnej (XVI–XVIII w.)*, Zamek Królewski w Warszawie, 8 kwietnia – 7 lipca 2002 [katalog wystawy], red. M. Połujan, Warszawa 2002.
85. Nota katalogowa (1) [w:] *Skarby z kolekcji polskich towarzystw naukowych. Katalog wystawy*, Muzeum Okręgowe w Toruniu, red. A. Mierzejewska, A. Kardas, Toruń 2002.
86. Nota katalogowa (1) [w:] *Leonardo da Vinci and the Splendor of Poland. A History of Collecting and Patronage*, Milwaukee Art Museum, 13 września – 24 listopada 2002 [katalog wystawy], red. L. Winters, Milwaukee 2002.
- 2003
87. *Charzewickie portrety Lubomirskich w katalogu Muzeum Okręgowego w Rzeszowie*, „Rocznik Muzeum Regionalnego w Stalowej Woli”, 1–2, 2002–2003, s. 75–81.
88. *O lwowskich dziełach Malczewskiego słów kilka*, „Rocznik Muzeum Regionalnego w Stalowej Woli”, 1–2, 2002–2003, s. 82–85.
89. *Elekcja Wettina na króla polskiego – dzieło Jana Piotra Norblina*, „Studia Waweliana”, 11–12, 2002–2003, s. 189–207.
90. *Karoliny Lanckorońskiej stosunek do Wawelu*, „Studia Waweliana”, 11–12, 2002–2003, s. 243–250.
91. *Między Lwowem, Krakowem i Rzeszowem [dzieje obrazu La Toura „U lichwiarza”]*, „Gazeta na Wystawę” [dodatek do „Gazety Wyborczej”], 22 V 2003, s. 3.
- 2004
92. *Renesansowe głowy wawelskie*, Kraków 2004 (Biblioteka Wawelska, 11).
93. *Kolekcja Karoliny Lanckorońskiej w zbiorach Zamku Królewskiego na Wawelu*, [w:] *Wkład Polek na emigracji w rozwój kultury i nauki polskiej. Materiały z sesji naukowej odbytej w Opolu 19–20 listopada 2004 roku*, red. T. Detyna, D. Kisielewicz, Opole 2004, s. 79–90.
94. *Georges de La Tour „U lichwiarza”. Pokaz obrazu z Lwowskiej Galerii Sztuki*, Zamek Królewski na Wawelu [katalog wystawy], red. M. Podlowska-Reklewska, Kraków 2004 [współaut. J. Winiewicz-Wolska].
95. *Mecenat artystyczny Jana III*, [w:] *Rzeczpospolita w czasach Jana III Sobieskiego*, Muzeum Regionalne w Stalowej Woli, 5 września–8 października 2004 [katalog wystawy], red. K. Kuczman, Stalowa Wola 2004, s. 62–70.
96. Noty katalogowe (25) [w:] *Rzeczpospolita w czasach Jana III Sobieskiego*, Muzeum Regionalne w Stalowej Woli, 5 września–8 października 2004 [katalog wystawy], red. K. Kuczman, Stalowa Wola 2004.
97. Noty katalogowe (4) [w:] *Dziecko w malarstwie od XVI do końca XIX wieku ze zbiorów polskich*, Muzeum Pałac w Wilanowie [katalog wystawy], red. E. Micke-Broniarek, M. Ochnio, J. Mielezko, Warszawa 2004.
98. Noty katalogowe (3) [w:] *Szlachetne dziedzictwo czy przeklęty spadek. Tradycje sarmackie w sztuce i kulturze*, red. J. Dziubkova, Poznań 2004.
- 2005
99. *Andrzej Fischinger (1928–2005)*, „Folia Historiae Artium”, SN, 10, 2005, s. 177–183.
100. *Sztuka na Wawelu około roku 1900*, [w:] *Polski Korona. Motywy wawelskie w sztuce polskiej 1800–1939*, Zamek Królewski na Wawelu, lipiec–październik 2005 [katalog wystawy], red. A. Janczyk, K. Kuczman, Kraków 2005, s. 24–30.
101. *100 najpiękniejszych obrazów w kolekcji Zamku Królewskiego na Wawelu*, Kraków 2004 [współautorki: A. Janczyk i J. Winiewicz-Wolska].
– wersja angielska: *100 finest paintings from the Wawel Royal Castle Collection*, Cracow 2005.
102. *Wawelska „Elekcja”, nieznanne dzieło Jana Piotra Norblina*, „Spotkania z Zabytkami”, 29, 2005, nr 12, s. 8–12.
- 2006
103. *Chrystus – król Florencji na obrazie z kolekcji Lanckorońskich*, [w:] *Praxis atque theoria. Studia ofiarowane Profesorowi Adamowi Małkiewiczowi*, red. J.K. Ostrowski, P. Krasny, A. Betlej, Kraków 2006, s. 225–234.
104. *Mickiewiczowski jubileusz w Rzeszycy Okrągłej 1855–1955*, „Rocznik Muzeum Regionalnego w Stalowej Woli”, 5, 2006, s. 117–130.
105. Nota katalogowa (1) [w:] *Śląsk. Perła w Koronie Czeskiej. Trzy okresy świetności w relacjach artystycznych Śląska i Czech* [katalog wystawy], red. A. Niedzielenko, V. Vlnas, Praha 2006.
106. Noty katalogowe (14), [w:] *Lubomirscy linii przeworskiej, arystokraci i kolekcjonerzy* [Muzeum Regionalne w Stalowej Woli [katalog wystawy], red. K. Kuczman, M. Wiatrowicz, A. Garbacz, Stalowa Wola 2006.
107. *Dyptyk rzeczycki – wspomnienia*, Kraków–Stalowa Wola 2006.
108. *Pasja z daru Lanckorońskich*, „Spotkania z Zabytkami”, 30, 2006, nr 4, s. 15.
109. *Odpoczynek w czasie ucieczki do Egiptu*, „Spotkania z Zabytkami”, 32, 2006, nr 2, s. 35.
110. *Książę aniołów*, „Spotkania z Zabytkami”, 30, 2006, nr 6, s. 15.
111. *Alberti, Dossi i bogowie*, „Spotkania z Zabytkami”, 30, 2006, nr 7, s. 33.
112. *Miłość na Olimpie*, „Spotkania z Zabytkami”, 30, 2006, nr 10, s. 17.
113. *Madonny z girlandami*, „Spotkania z Zabytkami”, 30, 2006, nr 12, s. 17.
114. *Poszukiwania miasta idealnego*, „Zamojski Kwartalnik Kulturalny”, 3–4, 2006, nr 88–89, s. 171–172.

2007

115. *Portret Stanisława Tęczyńskiego. Nota katalogowa*, „Studia Waweliana”, 13, 2007, s. 143–145.
116. *O szczyrzyckiej Świętej Rozmowie*, [w:] *Artifex doctus. Studia ofiarowane profesorowi Jerzemu Gadomskiemu w siedemdziesiątą rocznicę urodzin*, red. W. Bałus, W. Walanus, M. Walczak, t. 2, Kraków 2007, s. 149–158.
117. *Czasy renesansu i baroku – mecenat świecki* [w:] *W kręgu arcydzieł. Zbiory sztuki w Polsce*, red. A. Lewicka-Morawska, Warszawa 2007, s. 94–143.
118. Noty katalogowe (7) [w:] *Kraków – europejskie miasto prawa magdeburskiego 1257–1791*, Muzeum Historyczne Miasta Krakowa [katalog wystawy], red. G. Lichończak-Nurek, Kraków 2007.
119. Noty katalogowe (13) [w:] *Zbiory wawelskie. Zakupy – depozyty – dary, 2000–2006*, lipiec–październik 2007, Zamek Królewski na Wawelu [katalog wystawy], red. M. Podłodowska-Reklewska, Kraków 2007.
120. Nota katalogowa (1) [w:] *Usłyszeć obraz. Muzyka w sztuce europejskiej od XV do początku XX wieku*, red. B. Purc-Stępnia, A.R. Chodyński, Gdańsk 2007.
121. *Odyseja*, „Spotkania z Zabytkami”, 31, 2007, nr 1, s. 16–17.
122. *Malowany wjazd do Rzymu*, „Spotkania z Zabytkami”, 31, 2007, nr 9, s. 14–15.
123. *Wielkie muzea. Zamek Królewski na Wawelu*, Kraków, Warszawa 2007 [współautor: J.T. Petrus].
124. *Dar Karoliny Lanckorońskiej dla Wawelu*, [w:] *Lanckorońscy a ziemia wodzisławska*, red. M.K. Nowak, Wodzisław 2007 (= *Przyjaciel Wodzisławia*, 25), s. 91–96.

2008

125. *Obrazy z kolekcji Lanckorońskich z wieków XIV–XVI w zbiorach Zamku Królewskiego na Wawelu*, Kraków 2008 (= *Katalog zbiorów – Zamek Królewski na Wawelu*, 8) [współaut. M. Skubiszewska].
– [wersja anglojęzyczna] *Paintings from the Lanckoroński Collection from the 14th through 16th Centuries in the Collections of the Wawel Royal Castle*, tłum. S. Potaczek-Jasinowicz, Cracow 2010 (= *A Catalogue of the Collection Wawel Royal Castle*, 8).
– [wersja włoskojęzyczna] *I dipinti della collezione Lanckoroński dei secoli XIV–XVI nella collezione del Castello Reale del Wawel*, tłum. S. Santoliquido, Cracovia 2011 (*Catalogo della Collezione Castello Reale del Wawel*, 8).
126. Noty katalogowe (7) [w:] *Zbiory wawelskie. Nabytki 2007*, Zamek Królewski na Wawelu, marzec–kwiecień 2008 [katalog wystawy], red. J.T. Petrus, Kraków 2008.
127. *Pamięć o królu Janie i jego wiedeńskim zwycięstwie*, [w:] *Pamięć o wiedeńskiej odsieczy. Wystawa w 325 rocznicę zwycięstwa pod Wiedniem*, Zamek Królewski na Wawelu, wrzesień–grudzień 2008 [katalog wystawy], red. K. Kuczman, Kraków 2008, s. 23–29.

128. Noty katalogowe (16) [w:] *Pamięć o wiedeńskiej odsieczy. Wystawa w 325 rocznicę zwycięstwa pod Wiedniem*, Zamek Królewski na Wawelu, wrzesień–grudzień 2008 [katalog wystawy], red. K. Kuczman, Kraków 2008.
129. Noty katalogowe (24) [w:] *Tesori d'arte di Cracovia dal Museo Reale di Wawel* [katalog wystawy], red. S. Link-Lenczowska, Roma 2008.
130. *Artystyczna oprawa liturgii*, [w:] *Nadszańska Jasna Góra w Woli Rzeczyckiej*, red. M.A. Stańkowski, Sandomierz 2008, s. 81–113.
131. *Portrety polskich królów i królowych w kolekcji Zamku na Wawelu*, Kraków 2008.
– wersja angielska: *Portraits of the Kings and Queens of Poland from the Wawel Castle Collection*, Cracow 2009.
132. *Portrety szlacheckie w zbiorach Zamku Królewskiego na Wawelu*, Kraków 2008.

2009

133. Noty katalogowe (7) [w:] *Zbiory wawelskie. Nabytki 2008*, Zamek Królewski na Wawelu, czerwiec–wrzesień 2009 [katalog wystawy], red. J.T. Petrus, Kraków 2009.
134. *Sztuka państwa obojga narodów w zbiorach Zamku Królewskiego na Wawelu*, [w:] *Wawel w Wilnie. Od Jagiellonów do końca Rzeczypospolitej Obojga Narodów. Katalog wystawy zorganizowanej w ramach obchodów Tysiąclecia Litwy. Wilno, Muzeum Sztuki Stosowanej. 5 lipca–4 października 2009 roku*, red. J.T. Petrus, K. Kuczman, V. Dolinskas, M. Uzorka, Vilnius 2009, s. 15–18 i passim.
– wersja litewska: *Vavelis Vilniuje. Nuo Jogailaičių iki Abiejų Tautų Respublikos pabaigos*, Vilnius 2009.
– wersja angielska: *Wawel in Vilnius. From the Jagiellonians to the End of the Polish-Lithuanian Commonwealth*, Wilno 2009.
135. Noty katalogowe (39) [w:] *Wawel w Wilnie. Od Jagiellonów do końca Rzeczypospolitej Obojga Narodów. Katalog wystawy zorganizowanej w ramach obchodów Tysiąclecia Litwy. Wilno, Muzeum Sztuki Stosowanej. 5 lipca–4 października 2009 roku*, red. J.T. Petrus, K. Kuczman, V. Dolinskas, M. Uzorka, Wilno 2009.
136. *Renesans w „Hołdzie pruskim”*, [w:] *„Hołd pruski”. Matejko Wawelowi – Wawel Matejce*, Zamek Królewski na Wawelu [katalog wystawy], Kraków 2009, s. 102–122.
137. Noty katalogowe (2) [w:] *Uroda portretu. Polska od Kobera do Witkacego*, Zamek Królewski w Warszawie [katalog wystawy], red. P. Mrozowski, A. Rottermund, Warszawa 2009.
138. *Obrazy z kolekcji Lanckorońskich*, „Spotkania z Zabytkami”, 33, 2009, nr 5, s. 36 [współautorka: M. Skubiszewska].

2010

139. Mieczysław Gębarowicz (1893–1984), „Perspektywy Kultury”, 2, 2010, nr 1: *Supermarket i antykwariat – bieguny współczesnej kultury*, s. 227–237.
140. *Kapłan – uczonec – przyjaciel*, [w:] *Księga pamiątkowa jubileuszu 60-lecia kapłaństwa ks. Wilhelma Gaja-Piotrowskiego*, red. K. Jańczyk, J. Ogiński, Stalowa Wola 2010, s. 15–17.
141. *Charzewickie portrety Lubomirskich na Wawelu*, [w:] *Księga pamiątkowa jubileuszu 60-lecia kapłaństwa ks. Wilhelma Gaja-Piotrowskiego*, red. K. Jańczyk, J. Ogiński, Stalowa Wola 2010, s. 68–70.
142. Noty katalogowe (2) [w:] *Zbiory wawelskie. Nabytki 2009*, Zamek Królewski na Wawelu, maj–wrzesień 2009 [katalog wystawy], red. J.T. Petrus, Kraków 2010.
143. Noty katalogowe (2) [w:] *Treasures of Poland. Rembrandt and the Precious Royal Collection*, Tokyo Fuji Art Museum [katalog wystawy], red. M. Ozga, K. Połujan, Tokyo 2010.
144. *Romantyczny portret Sobieskiego w zbiorach wawelskich*, „Spotkania z Zabytkami”, 34, 2010, nr 3–4, s. 52–55 [współautorka: A. Bogdanowicz].
145. *Wawel*, Olszanica 2010 [współautor: J.T. Petrus].

2011

146. *O wawelskich stropach ramowych*, [w:] *Architektura znaczeń. Studia ofiarowane prof. Zbigniewowi Bani w 65. rocznicę urodzin i w 40-lecie pracy dydaktycznej*, red. A.S. Czyż, J. Nowiński, M. Wiraszka, Warszawa 2011, s. 56–63.
147. *Wawel Karola Lanckorońskiego*, [w:] *Historia bliższa ludziom. Prace ofiarowane księdzu profesorowi Janowi Kracikowi w 70. rocznicę urodzin*, red. E.E. Wróbel, R. Szczurowski, Kraków 2011, s. 215–226.
148. *The Artistic Aspirations of the Jagiellonians*, [w:] *Stanisław Wyspiański – Mikalojus Konstantinas Čiurlionis: The Neighbouring of Cultures, The Borderlines of Arts*, red. W. Mond-Kozłowska, Kraków 2012, (= *Estetyka Porównawcza*, 5) s. 91–102.
149. *Witrażownictwo*, [w:] *Stworzenie światła. Witraże Adama Stalony-Dobrzańskiego*, Muzeum Narodowe Sofia Kijowska w Kijowie [katalog wystawy], red. J. Stalony-Dobrzański, Kraków 2011, s. 23–29.
150. Noty katalogowe (3) [w:] *Tür an Tür. Polen-Deutschland, 1000 Jahre Kunst und Geschichte / Obok, Polska-Niemcy, 1000 lat historii w sztuce*, red. M. Omilowska, T. Torbus, Berlin 2011.
151. *Konserwacja późnogotyckiego obrazu*, „Spotkania z Zabytkami”, 35, 2011, nr 7–8, s. 41–44. [współautorka: A. Bogdanowicz].

2012

152. Noty katalogowe (6) [w:] *Zbiory wawelskie. Nabytki 2010–2011*, Zamek Królewski na Wawelu, czerwiec–wrzesień 2012 [katalog wystawy], red. J.T. Petrus, Kraków 2012.

153. Noty katalogowe (6) [w:] *Europa Jagellonica 1386–1572. Sztuka i kultura w Europie Środkowej za panowania Jagiellonów. Przewodnik po wystawie*, Muzeum Narodowe w Warszawie, red. J. Fajt, Warszawa 2012.
154. Noty katalogowe (3) [w:] *Dar Krystyny Czapskiej dla Zamku Królewskiego na Wawelu*, Zamek Królewski na Wawelu, wystawa 18 grudnia 2012–17 marca 2013 [katalog wystawy], red. M. Podłodowska-Reklewska, Kraków 2012.
155. *Tadeusza Kuntzego „Śmierć Priama”. Cenny nabytek Zamku Królewskiego*, „Rzeczpospolita” (dodatek *Wawel 2012*), 2012, nr 239 (12 X), s. 2.

2013

156. *La nécropole des rois de Pologne au Wawel XIVe–XIXe siècle*, [w:] *Les Funérailles princières en Europe XVIe–XVIIIe siècle*, t. 2: *Apothéoses monumentales*, red. J.A. Chrościcki, M. Hengerer, G. Sabatier, Rennes–Versailles 2013, s. 195–225 [współaut. A. Witko].
157. *Prefazione*, [w:] Marco Paoli, „*Il sogno di Giove*” di Dosso Dossi e altri saggi sulla cultura del Cinquecento, Lucca 2013 (= *Accademia lucchese di scienze, lettere e arti. Studi e testi*, 87), s. I–IV.
158. *Arcydzieło Tadeusza Kuntzego*, „Spotkania z Zabytkami”, 37, 2013, nr 7–8, s. 54–56.

2014

159. *Palma Młodszy na Wawelu. Mistycyzm i sensualizm*, [w:] *Sztuka po Trydencie*, red. K. Kuczman, A. Witko, Kraków 2014 (= *Studia de Arte Moderna*, 1), s. 131–138.
160. *O. Adam – człowiek posługi, pracy i przyjaźni*, „*Pietas et Studium. Rocznik Wyższego Seminarium Duchownego Prowincji Matki Bożej Anielskiej Zakonu Braci Mniejszych w Krakowie*”, 5, 2013–2014, s. 107–112.
161. *Karolina Lanckorońska – służba Ojczyźnie, służba Nauce*, [w:] *Karolina Lanckorońska. Droga do KL Ravensbrück*, Muzeum Lubelskie w Lublinie [informatoryj do wystawy], red. M. Janik, E. Kuszyk-Peciak, Lublin 2014, s. 31–39.
162. *Sewilski cud w Krakowie*, „*Kraków*”, 115, 2014, nr 5, s. 76.
163. *Jubileusz pięknego daru*, „*Kraków*”, 120, 2014, nr 10, s. 74–75.

2015

164. *Jędrzej Brydak – krakowski malarz z Charzewic. Wstęp do biografii*, [w:] *Z przeszłości miasta Rozwadowa*, red. A. Garbacz, Stalowa Wola 2015, s. 133–145.
165. *Dossa Dossiego Jowisz malujący motyle – konteksty kulturowe*, [w:] *Studia nad sztuką renesansu i baroku*, t. 12: *Dzieło sztuki w przestrzeni kulturowej*, red. I. Rolska, Lublin 2015, s. 7–22.

- 2016
166. *O wybranych polskich portretach szlacheckich w kolekcji zamkowej na Wawelu. Na marginesie katalogu*, [w:] *Velis quod possis. Studia z historii sztuki ofiarowane Profesorowi Janowi Ostrowskiemu*, Kraków 2016, s. 167–174.
- 2017
167. *Wawelska historia daru Karoliny Lanckorońskiej*, „*Studia Waweliana*”, 18, 2017, s. 19–27.
- 2018
168. Noty katalogowe (62) [w:] *Katalog zbiorów artystycznych Opactwa Mniszek Benedyktynek w Staniątkach*, t. 2, red. K. Kuczman, J. Skrabski, A. Włodarek, Kraków 2018.
169. *Piękna znajomość. Moje kontakty z Karoliną Lanckorońską*, Kraków 2018, s. 1–20 (mps).
- 2019
170. *Wzgórze Wawelskie. Przewodnik*, Kraków 2019.
- 2021
171. *Malarstwo polskie XV–XVIII wieku w zbiorach Zamku Królewskiego na Wawelu*, Kraków 2021.